

ÖSTRA FYRISLUND - KULTURMILJÖUTREDNING

L:\6875\2011\10147044 - Fyrislund, Uppsala\3_Dokument\36_PMKMUJ_Fyrislund_110328.docx

Innehåll

SAMMANFATTNING	5
INLEDNING.....	6
Bakgrund och avgränsning.....	6
Syfte och innehåll	6
Skydd och utpekade väderfulla kulturmiljöer	6
KULTURHISTORISKT VÄRDE – LANDSKAP OCH BEBYGGELSE.....	9
Kulturhistoriskt värde - begreppet	9
Kulturhistoriskt värde Pharmacia/Uppsala business park.....	10
Kulturhistoriskt värde kulturlandskapet inom utredningsområdet	12
HISTORIK.....	14
Landskap och bebyggelse	14
Pharmacia/Uppsala business park	24
BÄRANDE STRUKTURER	38
Landskap och bebyggelse	38
Pharmacia/Uppsala business park	38
RIKTLINJER.....	40
Landskap och bebyggelse	40
Pharmacias/Uppsala business park.....	41
KÄLLOR	44
BILAGOR.....	45
Bilaga 1 Katalog över byggnader.....	45

SAMMANFATTNING

I Uppsala kommun pågår ett detaljplanearbete för området östra Fyrislund. I samband med planarbetet har det uppkommit frågor om hur stadslandskapets förutsättningar och samlade kulturmiljövärden kan tas tillvara i den fortsatta samhällsutvecklingen. Därför kontaktades WSP för att genomföra en kulturmiljöanalys av de värden som finns i det aktuella området.

I utredningsområdet ligger Pharmacias anläggning vars arkitektur uppmärksammades tidigt och där tre byggnader fick Kasper Salinpriset 1971, ett pris som delas ut av Sveriges Arkitekter för byggnadsverk av hög arkitektonisk klass. Anläggningen är huvudsakligen ritad av Carl Nyrén arkitektkontor AB. Här finns även ett kulturlandskap med en äldre bebyggelsestruktur från järnålder och framåt.

Bedömningen av områdets kulturmiljövärden är att det finns omfattande objekt, strukturer och samband som bör beaktas i samband med en komplettering av Pharmacias anläggning samt i samband med en utbyggnad av verksamheter i områdets östra del.

I nom området Östra Fyrislund har det funnits ett antal byar vars bebyggelsestruktur och historiska markanvändning kan spåras tillbaka till åtminstone Kristi födelse, år 0. Byarna ligger på Uppsalaslätten och är representativa för Mälardalens slättbygder, när det gäller dess topografiska läge i landskapet, historiska utveckling och markorganisation.

Pharmacias anläggning i Fyrislund bär framför allt på egenskaper som har arkitekturhistoriska och arkitektoniska värden. Området är intressant ur ett samhällshistoriskt perspektiv och utgör en symbol för en framgångsrik och viktig forsknings- och industrigren i Sverige. Anläggningens högsta kulturhistoriska värde finns i de delar där den uppfattas som välbevarad. I andra delar, främst laboratorier, lager och produktionsbyggnader har förändringarna skett mer ovarsamt.

INLEDNING

Bakgrund och avgränsning

I Uppsala kommun pågår ett detaljplanearbete för området öster om Uppsala Business Park och Pharmacias tidigare anläggning (se bild). I samband med planarbetet har det uppkommit frågor om hur stadslandskapets förutsättningar och samlade värden kan tas tillvara i den fortsatta samhällsutvecklingen. Behovet, inför de planer på exploatering i området, av ta ett helhetsgrepp om de kulturhistoriska värdena som finns i utredningsområdet, är stort.

Det aktuella utredningsområdets geografiska avgränsning är E4:an i öster, väg 282, inklusive golfbanan för Jaguar Golf Academy och Gnista bytomt söder om väg 282 i söder, Tycho Brahes väg inklusive fastigheterna längs med vägen, i väster. I norr avgränsas området med Rapskatan och Slavstavägen (se figur 1, nedan).

I utredningsområdet finns äldre bebyggelse med landskapsstrukturer och lämningar från 2 500 år av mänsklig närvaro.

I den västra delen av utredningsområdet ligger Pharmacias anläggning som började uppföras 1967 och kompletterades successivt under de närmaste årtiondena. Arkitekturen uppmärksammades tidigt och tre byggnader fick Kasper Salinpriset 1971, ett pris som delas ut av Sveriges Arkitekter för byggnadsverk av hög arkitektonisk klass. Anläggningen och byggnaderna är huvudsakligen ritade av Carl Nyrén arkitektkontor AB som 1983 bytte namn till Nyréns arkitektkontor AB. I rapporten förkortas det till Nyréns.

Utredning omfattar den bebyggelse som uppfördes före år 2002 och endast bebyggelsens exteriör är inventerad och värderad. Pharmacias bebyggelse har en etablerad numrering som används i rapporten. Numreringen är inte kronologisk.

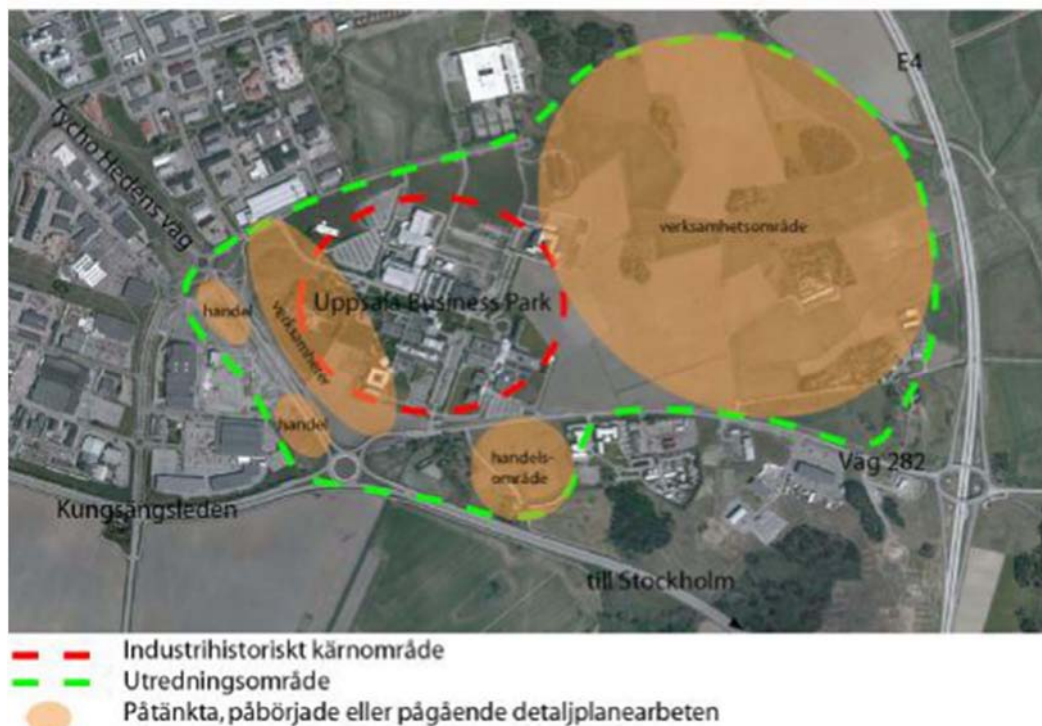
Syfte och innehåll

Den här kulturmiljöutredningen syftar till att lyfta in de strategiska kulturmiljöfrågorna tidigt i planeringsprocessen för att därigenom ge de bästa förutsättningarna att ta hand om och vidareutveckla betydelsefulla befintliga kulturmiljövärden och karaktärsdrag i landskapet.

Pharmacias anläggning har inte tidigare omfattats av någon systematisk kulturhistorisk inventering. Därför är det angeläget att klarlägga det arkitektoniska och kulturhistoriska värdet hos byggnaderna och arkitekturens samspel med det omgivande öppna landskapet.

Skydd och utpekade väderfulla kulturmiljöer

I området finns det att antal objekt och miljöer som har pekats ut som värdefulla ur kulturmiljösynpunkt, såväl i ett nationellt, ett regionalt som ett lokalt perspektiv. Kommunen ansvarar för att de kommunala kulturmiljövärdena beaktas i processen samt att de åtgärder som planeras att vidtagas i utredningsområdet inte påtagligt skadar något riksintresseområde för kulturmiljövärden. Kommunen ansvarar även för att de riktlinjer som dragits för bevarande av odlingslandskapet i Uppsala län beaktas i planprocessen.

Figur 1 Utredningsområdets geografiska avgränsning

Fasta fornlämningar är skyddade enligt 2 kap lagen om kulturminnen. Enligt denna lagstiftning är det förbjudet att utan tillstånd rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändra eller skada en fast fornlämning.

Till varje fast fornlämning hör ett så stort område på marken som behövs för att bevara fornlämningen och ge den ett tillräckligt utrymme med hänsyn till dess art och betydelse. Detta område kallas fornlämningsområde. Det är länsstyrelsen som bedömer fornlämningsområdets storlek.

Här följer en redogörelse för utpekade värdefulla kulturmiljöer.

Kommunala kulturmiljövärden

U 75 Norrby – Slavsta

Bebyggelse miljöer: Slavsta har en tät bebyggelse av hög ålder, bl a ett bostadshus från 1700-talet samt en stenladugård. Norrby med två gårdar med välbevarad äldre bebyggelse.

U 80 Gnista

Bebyggelsemiljö: Gård med tegelbyggnader från 1830-talet samt en timrad överkragad bod.

U 81 Kumla

Bebyggelsemiljö: Tät bymiljö med stort miljövärde. Ekonomibyggnader i sten och timmer från 1800-talets mitt.

Regionala kulturmiljövärden

Odlingslandskap i Uppsala län

Utredningsområdet ingår i ett område för bevarande av odlingslandskapet i Storåns och Sävjaåns dalgångar.

Nationella kulturmiljövården

Lagen om kulturminnen (KML)

I utredningsområdet finns det ett stort antal spår från människans nyttjande av naturresurserna. Flera spår är från förhistorisk tid, lämningar som är så kallade fasta fornlämningar och är skyddade enligt lagen om kulturminnen (KML). Till fasta fornlämningar räknas *lämningar efter människors verksamhet under forna tider* som har *tillkommit genom äldre tiders bruk* och som är *varaktigt övergivna*.

Område av riksintresse för kulturmiljövården

Utredningsområdet tangeras av ett område av riksintresse för kulturmiljövården [K:C 41] Långhundraleden (Danmarks, Funbo, Husby-Långhundra, Lagga och Östuna sn)

Motivering:

Odlingslandskap utmed den under forntiden betydelsefulla Långhundraleden med ett rikt innehåll av monumentala fornlämningar samt medeltidsminnen av rikspolitisk betydelse. Välbevarad socialhistoriskt intressant bebyggelsestruktur från tiden före 1800-talet. (Fornlämningsmiljö, Forn- och medeltida farledsmiljö, Kognitiv miljö).

Uttryck för riksintresset:

Ett flertal fornborgar, den största benämnd Broborg belägna vid åpassage med stora äldre järnåldersgravfält. Talrika yngre järnåldersgravfält, flera med inslag av storhögar, runsten som omtalar brobygge vid vadstället Falebro med ett av Mälardalens lägst belägna gravfält, kungavalplatsen Mora stenar, medeltida kyrkomiljöer och välbevarade sockencentra. Flera herrgårdsmiljöer från 1700- och 1800-talen, Linnés Hammarby samt bymiljöer med främst 1700- och 1800-talsbebyggelse.

KULTURHISTORISKT VÄRDE – LANDSKAP OCH BEBYGGELSE

Kulturhistoriskt värde - begreppet

För att definiera och beskriva kulturmiljövärden kan flera olika begrepp användas. Här används begreppen kunskapsvärde (dokumentvärde), upplevelsevärde och bruksvärde. Kunskapsvärde och upplevelsevärde har sin utgångspunkt i Riksantikvarieämbetets "Kulturhistorisk värdering av bebyggelse" (2002) medan bruksvärde är praxis och används av många olika aktörer, bland annat av Riksantikvarieämbetets arkeologiska uppdragsverksamhet. För att precisera hur kulturmiljövärden tar sig fysiskt uttryck används begreppet värdebärare. Nedan redovisas begreppens innebörd

Kunskapsvärde (Dokumentvärde)

En byggnad eller ett landskaps informationsvärde eller potentiella informationsvärde. Kunskapsvärden kan vara vad ett byggnadsverk berättar om historisk byggnadsteknik, arkitekturhistoriska ideal eller historiska sociala strukturer. På samma sätt kan växtlighet, landskapssammanhang, vägsträckningar och andra spår i ett landskap ha kunskapsvärden då de berättar om den historiska markanvändningen. Kunskapsvärden kan förstärkas av att de är pedagogiskt och tydligt läsbara.

Upplevelsevärde

Kulturmiljön som källa till upplevelser hos brukare och/eller besökare. Upplevelsevärden kan vara den lantliga karaktären i ett ålderdomligt jordbrukslandskap, en byggnads arkitektoniska kvaliteter eller autentiska karaktär. Upplevelsevärden kan även vara en plats eller ett objekts identitetsskapande eller symboliska värde för exempelvis en ort.

Därtill vägs övergripande och förstärkande värden in som autenticitet och representativitet.

Kulturmiljöns värdebärare

Olika kulturmiljövärden kan i den enskilda kulturmiljön ofta brytas ner i olika fysiska värdebärare. Med värdebärare avses hela landskapssammanhang eller enskilda element som är ett fysiskt uttryck för kulturmiljövärden.

I ordet värdering ligger dock ett subjektivt inslag och vad som har uppfattats som värdefullt har varierat över tid beroende på till exempel tidsanda och kunskap hos den som gör bedömningen. Det innebär att rådande värderingsprinciper alltid kan komma att omprövas i framtiden. Därför är det också viktigt att noggrant beskriva och motivera hur vi ser på ett objekt idag.

Systemet för värdering innehåller följande steg:

- Definiera och beskriva olika bevarandemotiv samt göra en sammanvägd bedömning av de olika kriterierna.

- Välja ambitionsnivå för bevarande.
- Koppla motivering och ambitionsnivå till lämpliga uppföljningsåtgärder, det vill säga bedöma vilken form av skydd som byggnaden eller byggnadsmiljön bör ha, hur den skall dokumenteras och vårdas.

Kulturhistoriskt värde Pharmacia/Uppsala business park

Sammanvägd bedömning

Pharmacias anläggning i Fyrislund bär framför allt på egenskaper som har arkitekturhistoriska och arkitektoniska värden. Området är också mycket intressant ur ett samhällshistoriskt perspektiv och utgör en symbol för en framgångsrik och viktig forsknings- och industrigren i Sverige. Anläggningens kulturhistoriska värde förstärks också i de delar där den uppfattas som välbevarad, att varsamhet har rätt vid senare ombyggnader och underhåll av byggnaderna. Så är inte fallet överallt men i framför allt kontorsbyggnaderna (1, 13, 14) samt Phadia har byggnadernas ursprungliga kvaliteter behållits. I andra delar, främst laboratorier, lager och produktionsbyggnader har förändringarna skett mer ovarsamt.

Strukturalism-Postmodernism

Inom anläggningen finns främst två arkitektoniska förhållningssätt representerade, modernism i form av strukturalism och dess motsats postmodernismen. Hur dessa riktningar skickligt tolkats och förädlats av arkitektkontoret är *arkitekturhistorisk intressant*.

Den ursprungliga anläggning är ett intressant exempel på den storskaliga modernism som drevs fram under 1960-talet. Ett industriellt och rationellt byggande utvecklades med prefabricerade system som krävde mindre arbetskraft. Strukturalismens teorier passade väl in i arbetssättet där ett oändligt antal byggnadsstrukturer kunde adderas till den första.

Det nya huvudkontoret från 1986 (hus 13, 14) representerar postmodernismen, en kritik av modernismens rationella och storskaliga lösningar till förmån för ett mer individuellt förhållningssätt. I Pharmacias anläggning är kontrasterna mellan dessa riktningar slående. Det nya huvudkontoret är en avslutad, stadig form jämfört med ursprungsbyggnaderna som ger intryck av att kunna expandera i det oändliga. Dess konstruktion är platsgjuten, klädd med ljust tegel och fasaduttrycket är avskalat med klassicistiska referenser.

Arkitektonisk upplevelse

Anläggningen är ett betydande landmärke vid stadens viktigaste infart genom sin höjd och placering på den platta uppsalaslätten. Det är *arkitektoniskt intressant* hur arkitektkontoret har valt att lösa uppgiftens förutsättningar, sambandet mellan de olika byggnaderna och hur den ursprungliga bebyggelsens riktning och placering gav den nya planens riktning. Det strukturalistiska tan-

kesättet och ordningen mellan de olika delarna, i den mån det består, är arkitektoniskt intressant.

Det ursprungliga huvudkontoret har också stora arkitektoniska kvaliteter, uppförd enligt Le Corbusiers arkitektoniska principer, "Five Points och av new architecture". Svävande över marken på pilotis, bärande betongpelare som frigör marken under byggnaden. Att förlägga stommen och kanaler för elförsörjning med mera helt på utsidan av huset, som skett i det huvudkontoret, ger förutom ett spännande arkitektoniskt hus stor flexibilitet för planlösningen.

Moduler och nytänkande

I Pharmacias anläggning är det system för prefabricerade betongstommar som Nyréns började utveckla för Lärarhögskolan i Malmö och Arrheniuslaboratoriet, Stockholms universitet, väl representerade. "Bygglådan" innehöll bland annat element för utvändigt placerade betongpelare, förspända balkar, golvplatta i lättbetong, spiraltrappa och fasadelement vilket också är *byggnadsteknikhistoriskt intressant*. För att förenklar tillbyggnader var stomsystemet var förskjutet så att primärbalkarna sköt ut utanför husens gavlar. För uppbyggnaden av laboratorierna utvecklades ett modulsystem.

Intressanta jämförelser kan också dras mellan den ursprungliga anläggningen och Phadia, där grundtanken kopierades men förfinades/förbättrades främst ur ett brukarperspektiv.

Figur 2 Pharmacias huvudkontor

Byggnadsmaterial

Det konsekventa användandet av material i exteriören, betongpelare, falsad rostfri plåt och träpanel, ger byggnaderna en gemensam karaktär och ett *arkitektoniskt värde*. Den stränga betongen och kalla plåten vägs upp av varm träpanel i fyllningar och fönster. Framför allt i huvudkontoret (1) ger det oljade träet den futuristiska byggnaden en mänskligare framtoning.

Pharmacia

Företaget Pharmacia har upphört men det tillhörde de stora och viktiga läkemedelstillverkarna i Sverige vilket ger anläggningen ett *samhällshistoriskt värde*. Anläggningen har också stort *symbolvärde* för staden Uppsala. I samarbete med forskare vid Uppsala universitet utvecklades flera betydelsefulla metoder och preparat. Namnet och anläggningen representerar därför ett stort samhällshistoriskt värde. Produkterna som togs fram och vidareutvecklades lever också kvar under samma namn men med nya ägare.

Nyréns arkitektkontor AB

Stora delar av anläggningen uppvisar hög arkitektonisk nivå. Till det *arkitekturhistoriska värdet* hör också att ett arkitektkontor har varit representerat under så lång tid, från 1969 då den första planen antogs till 1999. Carl Nyrén arkitektkontor AB, senare Nyréns arkitektkontor AB, tillhör ett av Sveriges mest framstående kontor och det har bidragit till anläggningens kontinuitet och hög kvalitet.

Nyréns utvecklade efter hand en rad lösningar för konstruktioner, inredning och till exempel armaturer som återkom i projekt efter projekt. En stor del av ursprunglig fast och lös inredning finns bevarad som gör anläggningen omisskännligt "nyrénsk" och ger en känsla av autenticitet som bidrar till det kulturhistoriska värdet. Som exempel kan nämnas fönsterbröstningar och perforerade akustikplattor av ljus plywood och armaturmodeller som återkommer i samtliga delar av anläggningen. Även de utvändiga färgställningarna i främst ljusa pasteller tillhör kontorets kännetecken från 1970- och 80-tal.

Kulturhistoriskt värde kulturlandskapet inom utredningsområdet

Sammanvägd bedömning

I utredningsområdet har det funnits ett antal byar vars bebyggelsestruktur och historiska markanvändning kan spåras tillbaka till åtminstone Kristi födelse, år 0. Byarna ligger på Uppsalaslätten och är representativa för Mälardalens slättbygder, när det gäller dess topografiska läge i landskapet, historiska utveckling och markorganisation.

Förståelse för landskapet

Av de byar som etablerades under förhistorisk tid finns samtliga byar bevarade, Kumla, Norrby, Gnista (senare Fyrislund) och Slavsta som huvudsakligen ligger utanför utredningsområdet. I Kumla, Norrby och Slavsta finns gravfält, större

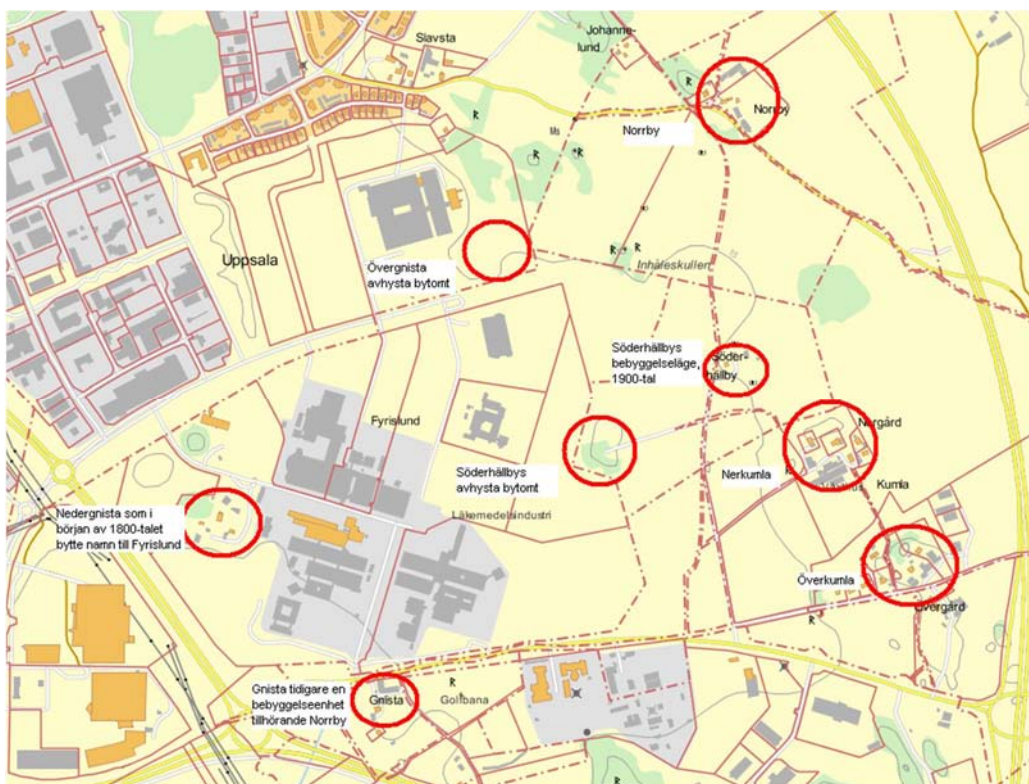
delen av odlingsmarken samt bybebyggelsen kvar. De vägsträckningar som har sammanlänkat byarna med varandra och med sockencentrum finns delvis bevarade. Den höga bevarandegraden när det gäller den äldre markorganisationen gör att området lätt att avläsa. Vissa miljöer innehar även autentiska värden, såsom Norrbys och Nerkumlas bybebyggelse. Även Slavstas bybebyggelse med det tillhörande gravfältet har ett autentiskt värde även om viss del av värdet har gått förlorat på grund av den närbelägna radhusbebyggelsen.

Bonden och gården

Den höga bevarandegraden gör det möjligt att förmedla kunskap om hur människan nyttjat landskapet genom tiderna. På så sätt kan vi i vår tid lära oss om hur majoriteten av Sveriges befolkning under århundraden har levt och verkat på landsbygden.

HISTORIK

Figur 3 Äldre bebyggelsein inom utredningsområdet

Landskap och bebyggelse

Förhistorisk tid

Utredningsområdet ligger i en del av ett stort slättlandskap som sträcker sig i breda dalgångar strax nordost om Uppsala i nordväst-sydostlig riktning, den så kallade Uppsalaslätten. I dalgångsbotten finns ett antal vattendrag varav de största är Storån, Sävjaån, Samnan och Fyrisån. Väster om utredningsområdet löper Uppsalaåsen. Området ligger mellan 10 och 20 meter över havet.

Området har under förhistorisk tid legat i ett kommunikativt strategiskt läge i anslutning till större vattendrag som under förhistorisk tid utgjorde vattenleder. Därför kom området att få fast bosättning redan under yngre bronsålder (bronsålder 1800 f.Kr. – 500 f.Kr.) men framför allt under äldre järnålder (äldre järnålder 500 f.Kr. – 550 e.Kr.). Vattensystemet utgör en del av den huvudled på vatten mellan Östersjön och Uppsala som kallas Långhundraleden.

Befolkningen livnärde sig framför allt på fiske, boskapsskötsel. Spannmålsodling kom att få allt större betydelse allteftersom ny mark frigjordes på grund av strandförskjutningen.

Den förhistoriska bebyggelsen har bestått av ensamgårdar eller mindre byar om högst tre gårdar. Gårdarna var lokaliserade till högre morän- eller bergspartier i landskapet. Tillhörande åkermark låg något lägre i landskapet, i gränsen mellan glacialeran och moränen. I dalgångarna närmast vattendragen låg ängsmarken

som nyttjades för slätter till vinterfoder åt djuren. Under sommarhalvåret betade boskapen på byns utmarker som låg på de höglänta skogsmarkerna. Allteftersom strandförskjutningen trängde bort vattnet i dalbottnarna flyttades ängs- och åkermarken successivt längre ner i landskapet.

Den första bosättningen i utredningsområdet låg på nuvarande Kumlas marker, strax söder om Överkumlas bytomt. Något senare tillkom även bosättningar vid Övergnista och Norrby.

Medeltid

Under medeltid bestod bebyggelsen i utredningsområdet av byarna Gnista, Kumla, Norrby och Hellby. Någon gång under sen medeltid skedde en delning av byarna Kumla till Ner- respektive Överkumla, Gnista till Neder- respektive Övergnista och sannolikt även Hellby, då byn senare kom att benämnas Söderhällby vilket innebär att det rimligtvis borde ha funnits ett *Norrhällby*.

Gnista

Övergnista som under medeltid bestod av en gård, övergavs i slutet av 1600-talet. Samma tid fanns det tre gårdar på Nedergnista bytomt. I början av 1800-talet bestod Nedergnista av fyra gårdar.

Figur 4 Gnista gård

Hellby

Den medeltida ensamgården Hellby, ändrade namn någon gång under tidigt 1600-tal, till Söderhällby och bestod då fortfarande av en gård. På konceptkartan till häradskartan från omkring 1880-talet står det Norr Hellby invid den by som idag kallas Norrby. Huruvida det är en felskrivning eller indikation på att nuvarande Norrby tidigare har varit en del av den medeltida byn Hellby är oklart. Söderhällby saknar ett näraliggande gravfält, vilket talar för att byn har etablerats under historisk tid. Den kan således vara en avgärda enhet till Norrby (Norrhällby), då Norrby har ett intilliggande gravfält och således är

äldre. Söderhällbys bebyggelse var uppdelad på två bytomter varav den västra avhystes någon gång under senare delen av 1900-talet.

Norrby

Norrby har en platskontinuitet sedan åtminstone yngre järnålder. På medeltiden bestod byn av två gårdar. På 1600-talet hade antalet gårdar ökat till tre och vid mitten av 1800-talet fanns där sex gårdar.

Kumla

Kumla har en platskontinuitet sedan åtminstone äldre järnålder. Byn är uppdelad i två bytomter, Överkumla som på 1600-talet bestod av två gårdar och Nederkumla som vid samma tid bestod av tre gårdar. På 1700-talet bestod Överkumla av två gårdar och Nederkumla av fem gårdar.

Historisk tid

Markorganisation

Ägogränserna mellan byarna i utredningsområdet har ändrats ett otal gånger under de senaste 400 åren. Av det äldre kartmaterialet framgår att det har skett ett omfattande samarbete mellan byarna, då det saknas hägnader på åkermark vid praktiskt taget alla ägogränser. Det var mycket arbetskrävande att underhålla gärdesgårdar. På det här sättet kunde man hålla ner antalet hägnader. Det krävdes dock att gårdarna på var sida om ägogränsen brukade åkern vid ägogränsen samtidigt. Ett sådant samarbete kallas att byarna låg i gärdesslag med varandra.

Den historiska markorganisationen var en utveckling av den förhistoriska, vilken i korthet finns beskriven i på s. 14 ovan. Bebyggelsen ligger på de väldränerade exponerade moränhöjderna. I anslutning till bebyggelsen låg trädgården ofta med en kåltäppa, humlegård och fruktträdgård. Närmast bebyggelsen låg den arbetsintensiva åkermarken, vilken var indelad i två årgångar som brukades växelvis, vartannat år. De lägre med fuktiga partierna respektive på de högre magra områdena bedrevs ängsbruk. Till byn har det vanligtvis funnits utmark som i regel utgjordes av skog. Utmarken nyttjades för bete och utvinning av timmer och vedbränsle. I utredningsområdet rådde det brist på betesmark genom dess belägenhet på uppsalaslätten. För att klara betesdriften krävdes att all övrig mark betades, såsom vägrenar, trädesåker, ängsmark efter slåtter och åkerholmar.

Den ovan beskrivna markorganisationen har i stort sett varit oförändrad fram till mitten av 1800-talet, då ängsmarken lades under plogen på grund av införandet av handelsgödsel. Vinterfoder kom att ingå i växtföljden på åkermarken och behovet att gödsel minskade, vilket medförde ett minskat antal betesdjur. Den naturliga strandförskjutningen skapade tillsammans med sjösänkningar och dränering av den tidigare ängsmarken stora sammanhängande åkrar i de breda dalgångarna. Idag utgörs dalgångarna av uteslutande åkermark.

Laga skiftet

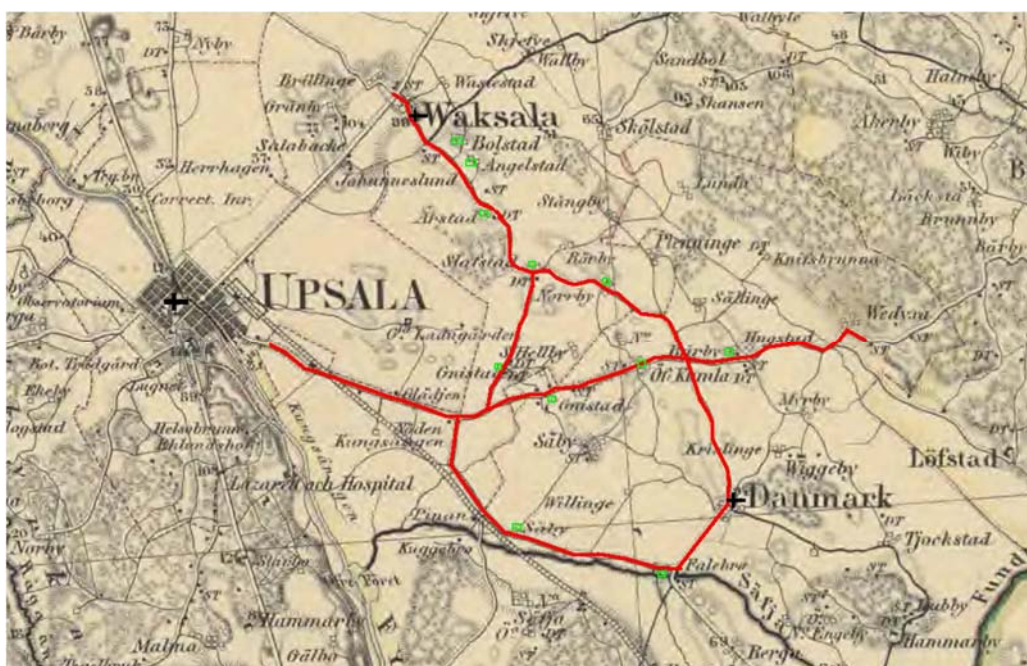
Någon gång i början av 1800-talet bytte Nedergnista namn till Fyrislund. På 1840-talet genomfördes Laga skiftet i Söderhällby, Norrby, Över- och nerkumla samt i Nedergnista och Löt. Skiftet skedde inom ramen för samma skiftesför rättning, vilket är ovanligt. Anledningen var att byarnas markägor var så sammanblandade att de endast kunde särskiljas om det skedde vid en och samma tidpunkt. I samband med skiftet ålades en av Norrbys gårdar att flytta från by-

tomten. Söder om Almungevägen stod Norrbys väderkvarn med tillhörande mjölnarstuga. Kvarnen kallades Gnista kvarn. Det beslutades att den gård som skulle flyttas ut från bytomten skulle förläggas till platsen för denna mjölnarstuga. Eftersom ortnamnet Gnista var ledigt övertog den utflyttade gården detta namn.

Kommunikationer

Genom utredningsområdet löper ett antal äldre vägar, varav två vägar har ingått i det vägnät som sedan åtminstone medeltid har sammanlänkat kyrkbyarna, vilka fram till 1800-talet utgjorde sockneninvånarnas samlingsplats, för såväl religiösa som administrativa och sociala ändamål. Byarna ligger som ett pärlband längs dessa vägsträckor (se Figur 2).

Figur 5 Vägssystemet i utredningsområdet (Utdrag ur generalstabskartan från år 1867 Aktnr J243-84-1)

Intill dessa allfarvägar etablerades skjutshåll, gästgivargårdar och andra serviceinrättningar för de resande. Längs vägen placerades milstolpar på ett regelbundet avstånd från varandra för att markera avståndet.

Figur 6 Milsten mellan Slavsta och Norrby

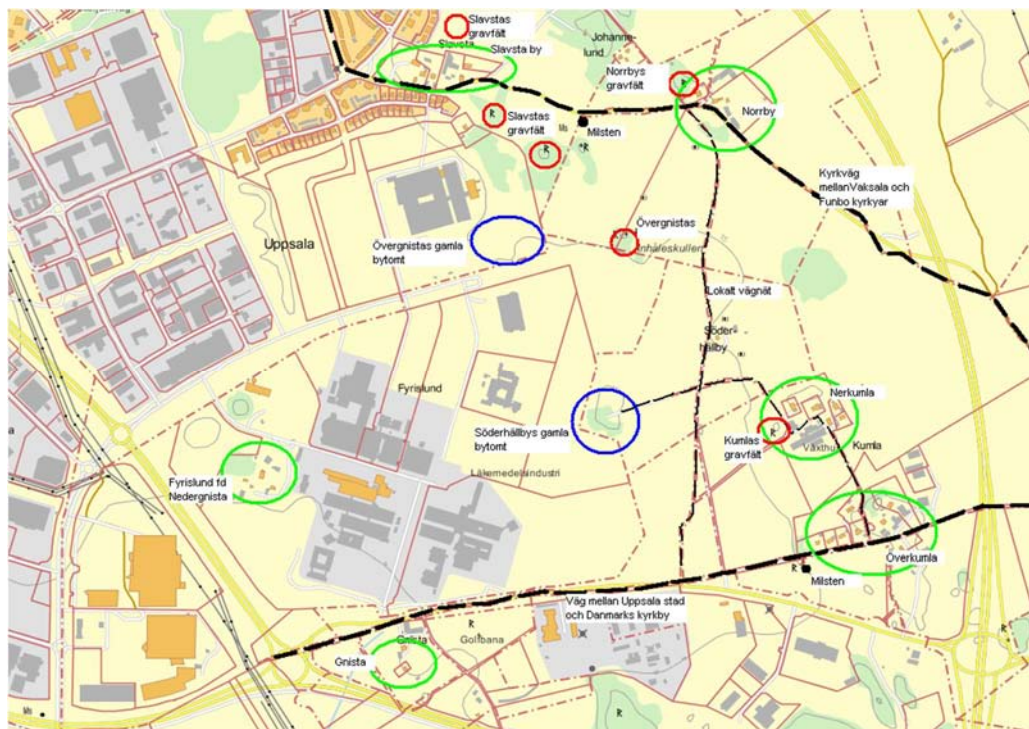
Industrialiseringen

De första industrierna etablerades i mitten av 1800-talet och kom att lokaliseras inne i Uppsala med närhet till järnvägsstationen. Den hantverksbaserade industrin i stadens centrum trängdes successivt ut av bostäder, kontor och handel. I mitten av 1900-talet hade den mer ytkrävande, bullrande och smutsiga industrin börjat lokaliseras till Kungsängen och Boländerna. Utbyggnaden av verksamheter i Fyrislund skedde successivt från nordväst och vidare ut från stadskärnan åt sydväst. Den södra delen mellan Rapskatan och Väg 282 avsettes för Pharmacias behov på 1970-talet. Mellan Väg 282 och den tidigare E4:an etablerades brandstationen Victoria. I anslutning till den äldre byn Slavsta strax norr om utredningsområdet, uppfördes bostäder som en utvidgning av Årsta. I övrigt bedrevs traditionellt jordbruk inom utredningsområdet.

Dagens markanvändning och bevarade strukturer

Slavsta

I Kulturmiljöprogrammet från år 1989 finns Slavsta och Norrby utpekade som värdefulla kulturmiljöer (U 75 Norrby – Slavsta). "...Slavsta har en tät bebyggelse av hög ålder, bl a ett bostadshus från 1700-talet samt en stenladugård. Norrby med två gårdar med välbevarad äldre bebyggelse." Delar av Slavsta bytomt, strax norr om utredningsområdet, är idag bebyggt med radhus. Bybebyggelsen har därför ändrat karaktär från att tidigare ha utgjorts av en bygata genom bykärnan med bebyggelse på var sida om vägen, till att nu utgöra mötet mellan äldre agrar bebyggelsestruktur och modern radhusarkitektur. Den tidigare upplevelsen av tät bybebyggelse har således gått förlorad. Den gamla allfarvägen som löper genom byn har förlorat lite av dess autenticitet på grund av radhusen i direkt anslutning till vägens södra sida. Vägens bredd och dess topografiskt anpassade sträckning upprätthåller dock en viss upplevelse av autenticitet. Vägen fortsätter öster ut Norrby. Mitt emellan byarna står den milsten som nämns ovan (se bild föregående sida, fig.6).

Figur 7 Bevarade bebyggelsestrukturer. Den bebyggelse och de fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar som finns med på kartan, ger information om bebyggelseutvecklingen i området (grönt=historiska bebyggda bytomter, blått= avhyста bytomter, rött=förhistoriska gravfält).

Figur 8 Bygatan genom Slavsta by och dess moderna inslag i form av radhusbebyggelse

Norrby

I Norrby finns den agrara bebyggelsen på bytomten bevarad. Nordväst om bytomten ligger bygravfältet som sannolikt anlades under yngre järnålder, vilket indikerar att platsen har varit fast befolkad sedan omkring 1500 år. Den gamla allfarvägen mellan Vaksala kyrkyby och Funbo kyrkby löper genom bytomten. Den omgivande åkermarken som brukats av byn består fortfarande öppen odlingsmark.

Figur 9 Norrby

Nerkumla

Vid Nerkumla finns idag en plantskola med ett antal växthus. Några äldre ekonomibyggnader finns bevarade på bytomten. I övrigt har ny bostadsbebyggelse tillkommit på platsen för byns bebyggelse, med villor från olika tider.

Figur 10 Nyttillkommen bebyggelse i Nerkumla

Figur 11 Nytillkommen bebyggelse i Nerikumla

Överkumla

I Överkumla finns två gårdar kvar med mangård och ekonomibyggnader, belägna på var sida om den äldre allfavägen. Bybebyggelsen har kompletterats med bebyggelse under senare delen av 1900-talet längs med den äldre vägsträckningen. Nerikumla finns utpekad som en värdefull kulturmiljö i det kommunala kulturmiljöprogrammet (U 81 Kumla). Byn beskrivs som en *"Tät bymiljö med stort miljövärde. Ekonomibyggnader i sten och timmer från 1800-talets mitt."*

Figur 12 Överkumla

Gnista

Den lägenhetsbebyggelse som övertog namnet Gnista, på andra sidan av Almungevägen, finns med i det kommunala kulturmiljöprogrammet (U 80 Gnista). Den beskrivs som en "Gård med tegelbyggnader från 1830-talet samt en timrad överkragad bod". I dag trängs den mellan en infartsparkering och en golfbana. Gårdstomten ligger i direkt anslutning till den relativt trafikerade Almungevägen.

Figur 13 Gnista gård

Figur 14 Fyrislunds gård

Fyrislund

När man planerade för att anlägga läkemedelsföretaget Pharmacias industri- verksamhet vid Fyrislund, placerades de nya byggnaderna i samma riktning

som byggnaderna på Fyrislunds gård. Gårdens ekonomibygnader ligger inom det inhägnade området för läkemedelsföretagets tidigare verksamhet. Mangården och en äldre ekonomibygnad med en omgivande park och trädgård finns dock bevarad.

Figur 15 Trädgård tillhörande Fyrislunds gård

Söderhällby

Den västra bytomten som tillhörde byn Söderhällby är idag beväxt med trädgårdsväxter såsom fruktträd, syrener, ädellövträd. Fortfarande kan man se spår av den tidigare gårdsbebyggelsen. På den östra bytomten står fortfarande bebyggelsen kvar. Den planeras dock att rivas till fördel för den bussdepå som för närvarande håller på att anläggas direkt öster om och på bytomten.

Figur 16 Pågående arbete med att anlägga en bussdepå, strax öster om Söderhällby

Även inledande arbete med att arkeologiska undersökningar har genomförts för att skapa utrymme för det större verksamhetsområdet som planeras i området.

Löt

Löt som tidigare låg strax öster om Nedergnista (nuvanade Fyrislund) ligger under Pharmacias anläggning, liksom ett antal gravar som sannolikt har tillhört Nedergnista. Även den sydöstra delen av Nedergnistas bytomt ligger under läkemedelsföretagets byggnader.

Figur 17 Allfarvägen mellan Slavsta och Norrby

Kommunikationer

Vägsystemet i utredningsområdet är relativt välbevarat. Trots närheten till Uppsala är det få vägar som har försvunnit. Däremot har det tillkommit flera nya vägar såsom Rapskatan och Tycho Hedéns väg, delar av Almungevägen (väg 282) samt de vägar som anlades i samband med Pharmacias anläggning.

Vissa vägsträckningar har bevarats med dess äldre karaktär såsom de östra delarna av Almungevägen och Slavstavägen med dess milstenar, diken och fortfarande på sina håll, agrara omgivning. Vissa lokala vägar såsom vägen mellan Kumla och Norrby via Söderhällby finns också bevarad.

Pharmacia/Uppsala business park

Läkemedelsindustrin

Den moderna läkemedelsindustrin kan härledas ur två verksamhetsområden. Dels har den rötter inom färgkemin och den vetenskapsorienterade kemisk-tekniska industri som växte fram under slutet av 1800-talet, dels i apoteken med tradition i Sverige sedan 1600-talet.

I Sverige fanns ett apoteksprivilegium som gav ensamrätt för framställning av läkemedel. Det upphävdes 1913 efter en lång kamp som kallades Apoteksvarustriden. Därefter växte en rad läkemedelstillverkare fram, till exempel AB Astra i Södertälje 1913 och Leo i Helsingborg 1914.

Flera läkemedelstillverkare utvecklades ur apotek och dit hör Pharmacia med en läkemedelstillverkning som inleddes 1911 av apotekaren Gustaf Felix Grönfeldt vid apoteket Elgen i Stockholm. Grönfeldt hade samma år köpt ett patent för framställning av organiska fosfater. Det utnyttjades i framställning av företagets mest framgångsrika produkt under de tidiga åren, Phospho-Energon.

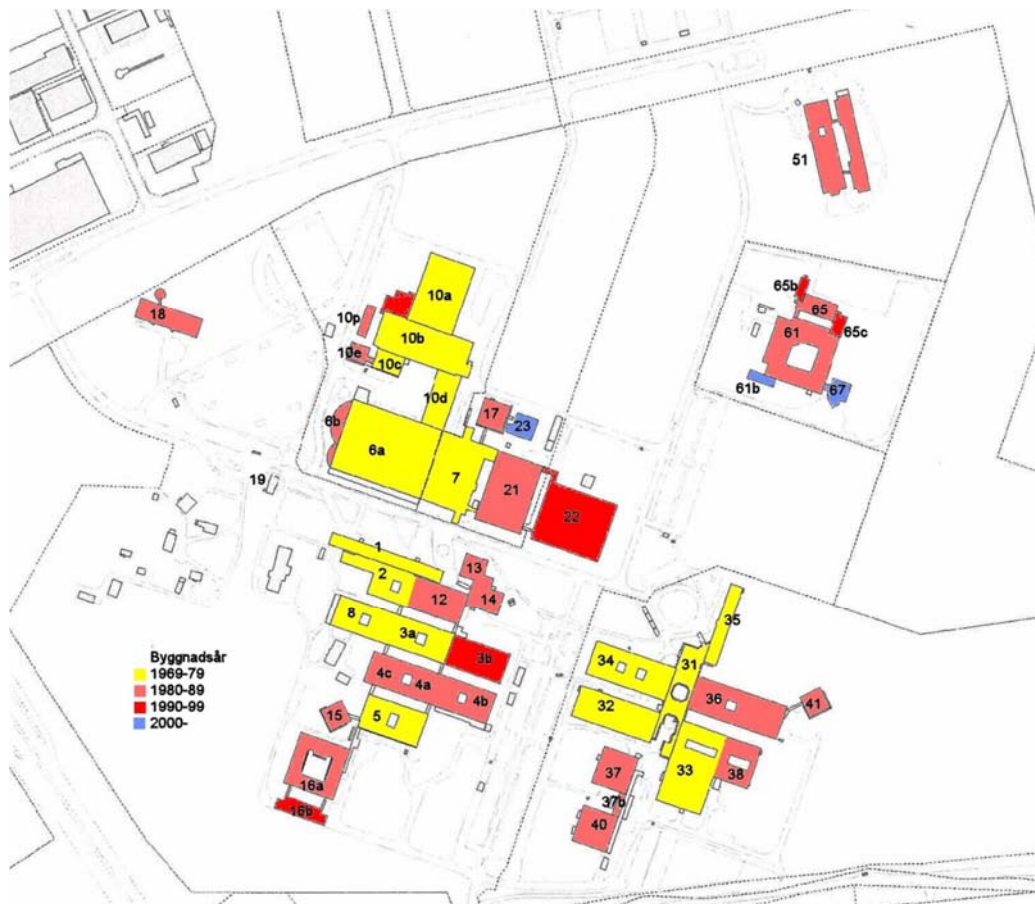
Internationellt blev tidigt USA, Storbritannien och Schweiz de ledande läkemedelstillverkarna. Framför allt kom stora kemiföretag att dominera branschen. Svensk läkemedelsindustri var i början till stor del beroende av importerade patent. Sveriges isolering under andra världskriget drev emellertid på inhemsk produktion och samarbete med medicinsk forskning och nya originalpreparat lanserades.

Pharmacia

Pharmacias samarbete med Uppsala universitet, främst med nobelpristagare Arne Tiselius institution, inleddes 1943. Tillsammans utvecklade de produkter baserade på polysackariden dextran, till exempel blodersättningsmedlet Macrodex som kom på marknaden 1947. Fler dextranbaserade upptäckter gjordes, till exempel Sephadex som användes för gelfiltrering och upptäcktes 1957. Pharmacia utvecklade också allergidiagnostik och ögonkirurgi med preparatet Healon.

Som ett naturligt led i det täta samarbetet flyttade Pharmacia 1951 från Stockholm till Uppsala. Verksamheten lokaliserades till Boländerna.

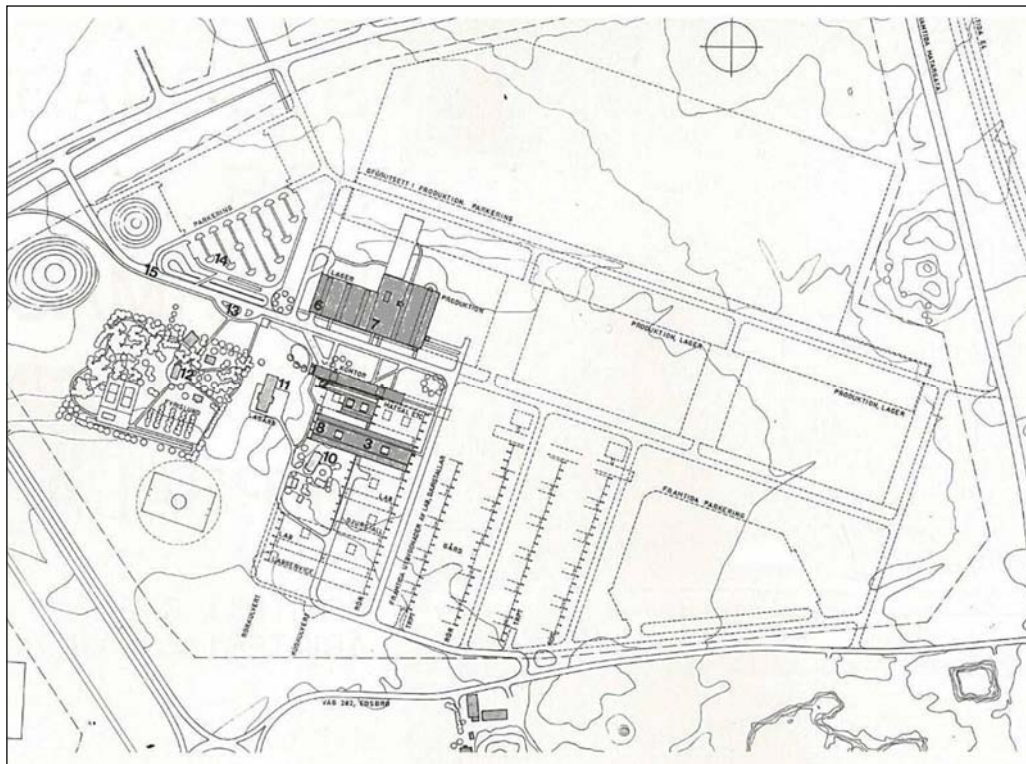
Pharmacia i Fyrislund

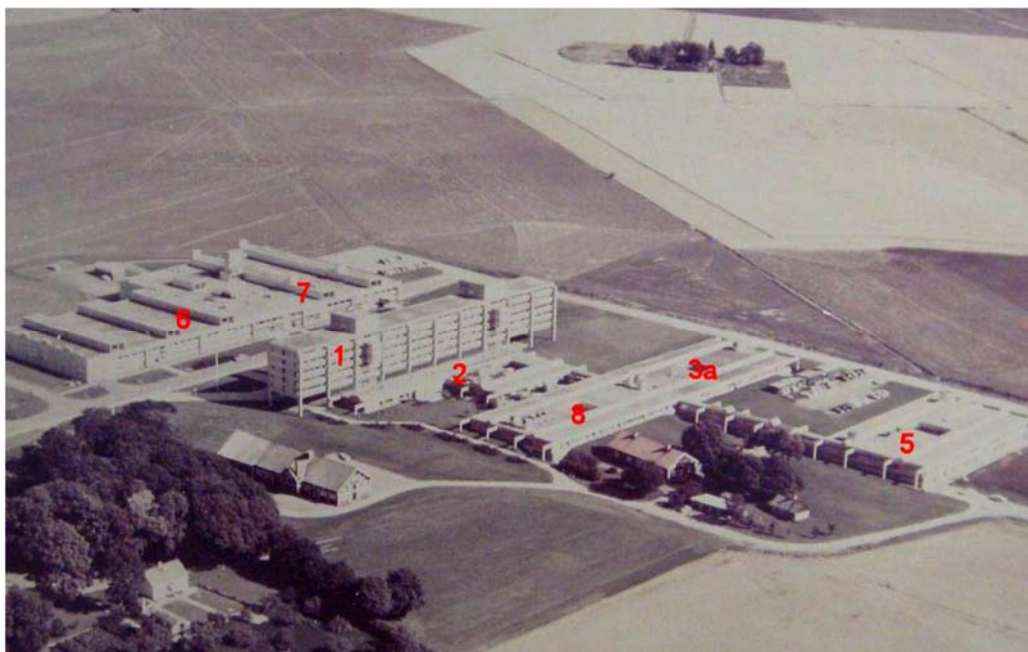
Figur 18 Utbyggnad inom Pharmacia/Uppsala bussiness Park år 2011

Under slutet av 1960-talet var Pharmacia en av landets största läkemedelstillverkare och verksamheten började växa ur lokalerna. Ett 80 ha stort område, Fyrislunds gård, bestående av främst åkermark vid E4:ans södra infart till Uppsala inköptes 1967. Samma år tog Gösta Virding, Pharmacias VD 1966-1980, kontakt med arkitekt Carl Nyrén för att upprätta en huvudplan för området.

Virding hade studerat uppbyggnaden av Arrheniuslaboratoriet och den omfattande utbyggnadsplanen för Stockholms universitet som Nyrén under tiden arbetade med. Denna anläggning byggde på prefabricerade betongelement och byggnader i fler plan. I ett annat arbete av Nyrén, lärarhögskolan i Malmö (1963-73), utvecklades också de prefabricerade byggandet men här i en annan skala, långsträckta längor i ett plan.

Figur 19 Utbyggnadsplanen presenterad i Arkitektur 1972. Uppförda byggnader är markerade med grått. Utbyggnadsplanen ligger åt söder och öster.

Figur 20 Flygbild över området mellan åren 1974 och 1978. Numreringen har inte skett kronologiskt

Utbyggnadsplanen blev mycket omfattande. Anläggningen skulle erbjuda en god arbetsmiljö, vara flexibel och möjlig att successivt förstoras, utan att den för den skull såg ofärdig ut. Den skulle också vara representativ och värdig samt göra intryck på kräsna amerikanska besökare.

I uppdraget fångades modernismens anda, storskalighet och prefabricerat bygande. Från gården drogs en väg, Virdings väg, i östvästlig riktning som delade tomten i två delar. Till norra delen förlades lager och produktion, till södra kontor, laboratorier och matsal och annan service. Utan att behöva passera någon annan verksamhet skulle alla kunna nå de gemensamma lokalerna. Genom att kontorsbyggnaden uppfördes på höga pelare, pilotis, skulle den uppfattas som samhörig med alla verksamheter. Från kontorsbyggnadens båda trapphus lades vinkelrätt två förbindelsegångar genom matsalsbyggnaden och ner genom laboratorierna. Under dessa gick också två kulvertar, en för transport och en för rör. Dessa utgick från lager och produktionsbyggnaderna i norra delen. På båda sidor fanns möjlighet till expansion, marken skulle räcka för företagets tänkta expansion under hela 1900-talet. 1972 erhöll Nyréns Kasper Sahlinpriset för huvudkontoret, matsalen och byggnad 3a.

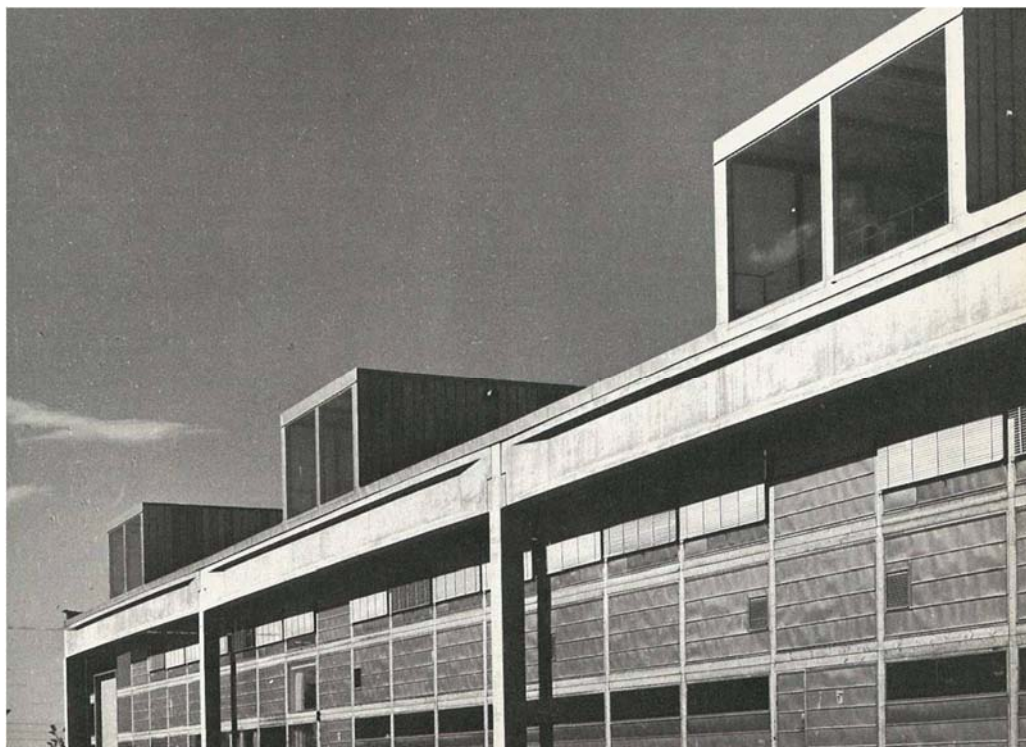
Omfattande jordmassor blev över efter utschaktningen för de nya byggnaderna och kulvertarna. De formades till två flacka kullar i områdets västra del.

Figur 21 Anläggningen från öster år 1972

Omfattande studier gjordes för uppbyggnaden av laboratoriebyggnaderna. De resulterade i ett modulsystem för enplans långsträckta laboratorier med tillhörande kontorsdelar med två parallella korridorer och innergårdar. Taken var platta bortsett från två parallella, norrvända lanterniner som gav ljus i byggnadernas inre. Teknisk försörjning skedde underifrån. Stommen var av prefabricerade betongelement som lades synliga i fasaden samt i korridorerna i laboratorierna. Fasaderna kläddes med oljad furupanel som efter hand täckmålades.

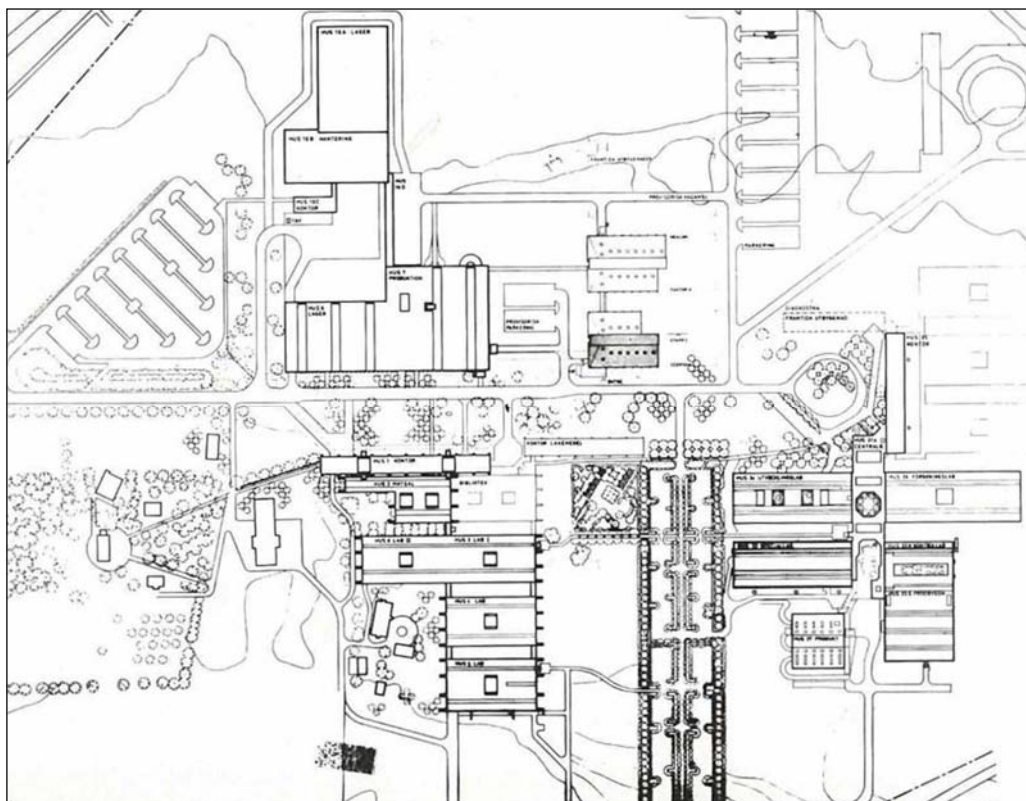
Lager och produktionsbyggnaderna uppfördes också med prefabricerade element men där eftersträvades i första hand stora volymer med maximal spännvidd. Fasadernas beklädnad bestod av ett ramverk av trä med fyllningar av rostfri stål. Teknisk försörjning låg i tvärställda lådor på taken.

Figur 22 Lager- och produktionsbyggnaderna år 1972

Byggnadernas fasader karaktäriserades också av ett fåtal material. Förutom den synliga betongstommen var bruket av rostfri plåt och ramverk, fyllningar, foder och fönsterbågar av träpanel som helt dominerande. I kontorshuset (1) och (35) användes oljad teak medan det till laboratorier, lager och produktionslokaler användes oljad furupanel som sedermera målades i främst ljus rosa/aprikos, ljusgrön, ljus gråblå. Panelen fästes omväxlande stående, liggande och på diagonalen.

Kring 1976-81 projekterades och uppfördes för division Pharmacia Diagnostics (idag Phadia), allergidiagnostik, en egen komplett anläggning med kontor, matsal, laboratorier och produktionslokaler 200 m öster om den ursprungliga. Uppgiften beskrevs av arkitekterna som mycket stimulerande, nu kunde nytta dras av de erfarenheter som gjorts, misstag rättas till och tekniska lösningar som till exempel nya byggnormer och samhällskrav ställde förbättras. I Diagnostics användes också systemet med synlig prefabricerade stomme. Den största övergripande förändringen var att verksamheterna denna gång skulle vara helt integrerade och tillgängliga utan att man behövde gå utomhus, ett krav från byggherren. Laboratorier och produktion låg delade också byggnader.

Figur 23 Pharmacia år 1984

1984 färdigställdes ett nytt huvudkontor för Pharmacia (hus 13 och 14). Från beställaren var det i det skedet inte aktuellt att förlänga det befintliga kontorshuset i strukturalismens anda utan man sökte ett nytt formspråk. Några år tidigare hade några mindre kvadratiske paviljonger, så kallade kombikontor börjat uppföras och när det ursprungliga huvudkontoret behövde utökas fick dessa kvadrater stå som modell. Två kombikontor kopplades ihop med ett kvadratisk trapphus och efterhand växte projektet och beslut fattades om att låta dem inrymma ett nytt huvudkontor. Den nya byggnaden bröt helt med de tidigare byggnaderna med fasader av ljust tegel och ett nytt postmodernt formspråk. Huvudentrén flyttades också in på området till det nya kontoret där en ny oval förgård skapades.

När Biosensor byggdes i nordvästra delen av Pharmacias område 1987, (idag GE Healthcare hus 61, 65), följde också den anläggningen samma väderstreckindelning. Den utgjorde också en egen enhet, med plats för tillägg och nybyggnader åt olika väderstreck.

Under hela perioden adderades laboratoriebyggnader, produktions- och lagerdelar samt hus för kontor/administration kontinuerligt. Om- och tillbyggnader skedde också och framför allt taklandskapet förändrades genom nya ventilationshuvar med mera. Under 1970- och början av 1980-talet följdes den ursprungliga byggnadsplanen även om den aldrig blev så stor som planerades under slutet av 1960-talet. Byggnadsättet med prefabricerade betongstomme för laboratoriebyggnaderna upprepades också. De stora lagerbyggnader som byggdes norr om den ursprungliga fick ett storskaligt uttryck med fasader av prefabricerade betongelement.

Under 1980-talet tillkom nya tekniska krav och både byggherren och arkitektkontoret var öppna för nya byggnadssätt och det rådande postmoderna formspråket. Laboratoriebyggnaderna byggdes till exempel i fler plan, byggnadssättet med den öppet redovisade betongstommen lämnades efter hand och fasaderna täcktes av ramverk av trä med fyllningar av rostfri plåt.

Carl Nyrén arkitektkontor AB, sedan 1985 Nyréns arkitektkontor AB har med få undantag ritat och projekterat samtliga byggnader 1969 till 2000.

Företagsombildningar

År 1986 inleddes en rad uppköp och fusioner, till exempel Leo Läkemedel AB och LKB-Produkter AB. 1990 fusionerades Pharmacia med Kabi, och 1991 köptes företaget upp av statsägda Procordia. Staten sålde 1994 ut aktierna till allmänheten. Pharmacia var uppdelat i en bioteknikdel (Pharmacia Biotech), en diagnostikdel (Pharmacia Diagnostics) och en farmaceutisk del.

1995 ingick företaget en fusion med läkemedelsföretaget Upjohn och bildade Pharmacia & Upjohn. Bioteknikdelen hamnade några år efter fusionen hos brittiska Amersham i form av Amersham Biosciences. Efter ytterligare en fusion mellan Pharmacia & Upjohn med Monsanto år 2000 skapades Pharmacia Corporation. År 2002 köptes Pharmacia Corp. upp av Pfizer som lade ner och sålde ut byggnaderna och delar verksamheterna i Fyrislund.

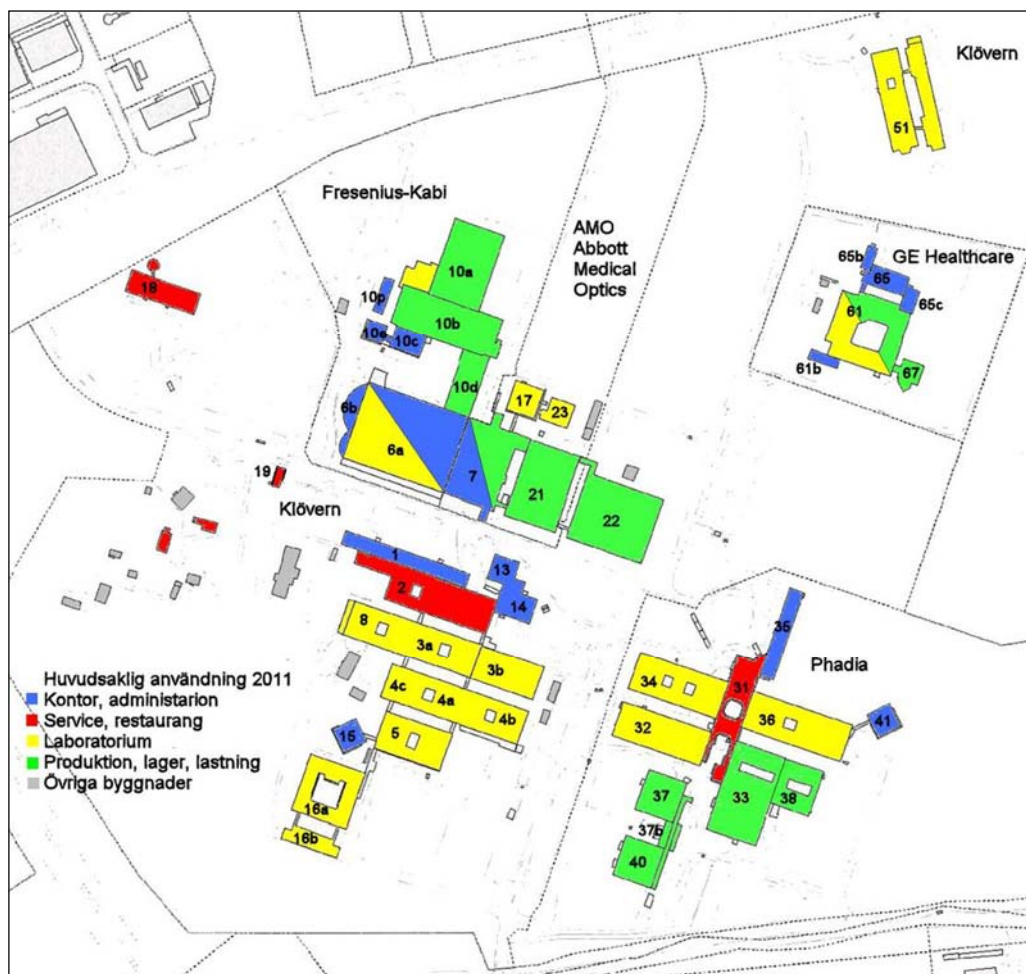
Pharmacia som byggherre

Samarbetet mellan Pharmacia och Nyréns pågick under 30 år. I artiklar beskriver arkitekten det som mycket gott. Flera arkitekter var djupt engagerade i projektet under mycket lång tid och för de unga fungerade Pharmacia som en yrkesskola.

Gösta Virding, Pharmacias vd under uppbyggnaden hade visionära idéer. Ursprungsplanen var mycket omfattande och han var intresserad av det prefabricerade byggandet och den modernistiska och futuristiska stilen. I Arkitektur 1972 beskrivs samarbetet "Som byggherre närmar sig Pharmacia idealet: korta avstånd mellan nyttjare och beställare, mellan idé och verklighet, ett verkligt intresse för goda lösningar såväl tekniskt som miljömässigt. Kontoret har erfårit ett förtroende som möjliggjort det slags projektering vi helst förordar. Den innebär ett totalt ansvar för miljön där det mycket väsentliga inredningsarbetet utförs av samma arbetslag och utgör en logisk fortsättning av den rumskomplettering som påbörjas redan i bygghandlingarna." Arkitektur 1972:10

Arkitekt Mats Edblom arbetade med Pharmacia hos Nyréns fram till ca 1980. Pharmacias ursprungsplaner var mycket storslagna. För de första byggnaderna var Pharmacia som beställare oprecis men mycket engagerade vilket gav ett arbetssätt där enkla skisser efter idog samverkan mellan beställare och arkitekt växte fram till program med ökad detaljering. Skissarbetet blev därför mycket omfattande men ledde efter hand till det genomtänkta modulsystemet. När Diagnostics projekterades tio år senare fanns en större erfarenhet och medvetenhet både hos beställare och arkitekt och personalen blev mer delaktig.

Avslutningsvis, ett kort citat av Carl Nyrén i Arkitektur 1983: "Pharmacia är naturligtvis kontorets viktigaste jobb".

Figur 24 Dagens bebyggelse, verksamheter och ägare

Bebyggelse, verksamheter och ägare 2011

Området kallas idag Uppsala Business Park. Den öst-västliga axeln, Virdings allé, är ännu mycket tydlig och områdets huvudingång ligger i väster. Den ursprungliga planläggningen karaktäriserades av att funktionerna separerades i olika byggnader på ömse sidor om Virdings allé. Redan innan utförsäljningen och uppdelningen mellan flera ägare började den tydliga strukturen luckras upp. Det är främst nya utrymmen för kontor och administration som efter hand har tillkommit i de ursprungliga produktions- och lagerlokalerna som Fresenius-Kabi och AMO-Abbott i dag äger och där sådana utrymmen saknades.

Klövern

Den största fastighetsägaren är Klöver, ett fastighetsföretag som främst äger de gamla kontorsbyggnaderna och laboratorierna i södra delen samt byggnaderna som hör till gamla Fyrislunds gård. De hyr ut lokalerna till stora och mindre företag i skiftande branscher. Kontoren och laboratorierna presenteras som kontors- och labbotell.

De före detta huvudkontoren (hus 1, 13, 14) är till det yttre mycket väl bevarade och underhållet har skett varsamt. Laboratoriebyggnaderna har däremot genomgått större förändringar och tillbyggnader, till stor del beroende på högre krav på teknik, säkerhet och ventilation.

Figur 25 Klöverns bebyggelse från Almungevägen. Från vänster hus 16b och 16a, hus 1 samt hus 13 och 14 dominerar i bakgrunden och framför dem hus 5 och 4b samt ventilationsanläggningen på 3b.

Figur 26 Över västra förbindelselänken har ett nytt stråk för tekniska installationer byggts.

Phadia

Allergidiagnostikverksamheten inom Pharmacia Diagnostics såldes av Pfizer år 2004, och fick namnet Phadia vilket är en sammanslagning av de båda namnen. Verksamheten finns kvar i samma anläggning och ägs av Phadia.

Phadias anläggning som helhet upplevs som den mest välbevarade och sammanhållna ur ett arkitekturhistoriskt perspektiv. Det kan bero på att det är en och samma ägare och användare samt att det har byggnadskvaliteter som har varit motståndskraftiga mot förändringstryck. Ursprungligen hade dessa byggnader oljade träfasader men de har efter hand täckmålats ljus gråblå.

Figur 27 Entrén till Phadia med karaktäristiskt ventilationstorn.

Figur 28 Phadia, gaveln på hus 34 med typisk siluett med långsträckta lanterniner som ger norrljus och synlig utvändig stomme. Trappräckena över lanterninerna tillhör ursprunglig utrustning.

AMO

Amerikanska AMO-Abbott äger och producerar idag en gammal Pharmacia-produkt, Healon, och andra produkter för ögonoperationer. Företaget äger delar av de ursprungliga byggnaderna norr om Virdings allé.

Fasaderna mot Virdings allé, hus 7 och 21, är till stora delar bevarade. På norra sidan har större förändringar skett och de mindre byggnaderna 17 och 23 har till exempel fått fasader av aluzink jämfört med den rostfria plåten som annars dominerar inom området.

Figur 29 AMO:s fasad mot Virdings allé, hus 7.

Figur 30 AMO, hus 21 norra fasaden.

Fresenius-Kabi

Företaget tillverkar näringslösningar för dropp. Verksamheten finns i delar av den ursprungliga lagerbyggnaden hus 6 norr om Virdings allé som hänger ihop med AMO. Hus 6 genomgick omfattande till och ombyggnader under 1980 och -90-talen och den ursprungliga volymen och karaktären är försvunnen även om betongpelarna och balkarna ännu är synliga i fasaden. I stället har byggnaden givits ett helt nytt och eget formspråk med kolossala pelare, en konvex takform och två halvrunda kontorstillbyggnader.

Figur 31 Fresenius-Kabi, fasaden av hus 6a mot Virdings allé.

Figur 32 Fresenius-Kabis stora lagerbyggnader 10a och b har väggar klädda med stora prefabricerade betongskivor.

GE Healthcare

Delar av den biotekniska verksamhet som köptes av Amersham finns kvar i form av GE Healthcare i samma byggnader. GE står för General Electric som köpte företaget 2004. De tar fram och tillverkar analysinstrument för forskning

och analys av läkemedel. Tidigare benämningar på anläggningen är Biosensor och Biacore.

Anläggningens ursprungliga laboratorie- och produktionsdel hus 61 har en välbevarad exteriör med ljusgröna ramverk i trä och fyllningar av rostfri plåt. Efter hand har nytillskott för administration tillkommit i form av baracker och i en eller två våningar vilka till stora delar skymmer den första kontorsbyggnaden hus 65, uppförd i tre skepp med ljusgröna träfasader.

Figur 33 Entrén till GE Healthcare där hus 65 till stora delar skymms av senare tillägg.

Figur 34 GE, hus 61, fasad mot söder som är klädda med rostfri plåt i ett ramverk av trä och panelklädda fönsterbröstningar.

BÄRANDE STRUKTURER

Området har under de senaste århundradena genomgått stora förändringar på grund av närheten till stadsbebyggelsen i Uppsala. Vissa strukturer och karaktärer har därför försvunnit eller blivit mer diffusa. I området finns det dock kvar bärande strukturer och objekt som ger en förståelse för hur landskapet och dess bebyggelse har utvecklats och som varit avgörande för hur landskapet ser ut idag. Ett viktigt tillskott i området är Pharmacias anläggning.

Landskap och bebyggelse

Fortfarande går det att uppfatta att utredningsområdet utgör en del av det slättlandskap som omger Uppsala på dess östra sida.

Topografin i utredningsområdets omgivning, består av ett system av dalgångar som löper i nordväst-sydostlig riktning genom landskapet och åsarnas syd-nordliga riktning i landskapet. Bebyggelseetableringen har anpassats till dessa dalgångar och åssträckningar och ligger långs med dalgångarna i höjdlägen.

Med en viss vägledning kan den historiska markanvändningen fortfarande uppfattas i utredningsområdet med dess historiska uppdelning i åker och äng ingen utmark.

Den förhistoriska bebyggelsen är på moränhöjderna och de höga bergspartierna. Intill de förhistoriska bytomterna ligger de till byn hörande gravarna och gravfälten. Mellan byarna löper de äldre allfarvägarna som i din tur kopplar samman sockencentra, de gamla kyrkbyarna.

Vissa byar såsom Norrby och Överkumla har fortfarande kvar delar av den äldre agrart präglade bebyggelsen.

Gnista är ett gott exempel på en i samband med laga skiftet, utflyttad gård, till Norrby.

Pharmacia/Uppsala business park

Den ursprungliga planstrukturen och tanken bakom utvidgningen är ännu tydlig. Virdings allé som utgör en öst-västlig axel, som börjar i Fyrislunds gård och avslutas med Phadias kontor, är utgångspunkten för planläggningen. Bebyggelsens orientering vinkelrätt mot axeln utgör därmed en viktig struktur.

Områdets strukturalistiska grundtanke är ännu framträdande. I teorin innebär det en möjlighet att förstora området i det oändliga, befintliga huskroppar förlängas och nya huskroppar adderas till de gamla.

Anläggningarna Phadia och GE som är uppförda som självständiga enheter med möjlighet att växa enligt ursprungliga principer.

Bebyggelsens utformning ger området dess karaktär. Inom området finns flera kraftfulla byggnader, främst utmed Virdings allé, som genom sitt arkitektoniska formspråk och sin storlek är ovanliga och mycket dominerande. Det ursprungliga huvudkontoret har mycket höga arkitektoniska kvaliteter.

Bebyggelsen norr om Virdings allé är huvudsakligen stora volymer för lager och produktion. Efter hand som verksamheterna inom området delats upp och förändrats har dessa kompletterats med nya lägre byggnader för administration.

Söder om gamla huvudkontoret ligger främst låga, långsträckta laboratoriebyggnader. Efter hand har även högre mer kvadratiska volymer uppförts.

Synliga prefabricerade bärande betongelement, stora spännvidder och huvudsakligen platta tak karakteriserar byggnadssättet liksom ett fåtal byggnadsmaterial såsom betong, rostfri plåt och oljat eller målat trä.

RIKTLINJER

Landskap och bebyggelse

Vår bedömning är att det finns omfattande strukturer och samband som bör beaktas och som bör omfattas av Plan- och Bygglagens paragrafer om varsamhet och skydd mot förvanskning, PBL 3:10 och 12. För att tillvarata dessa intressen bör området vid framtida detaljplanläggning omfattas av skyddsbestämmelser. Nedan presenteras ett förslag till omfattning och innehåll i bestämmelser i text och på karta.

Observera att det äldre byggnadsbeståndet som tillhör byarna i utredningsområdet har med undantag för Gnista inte inventerats inför denna rapport. Vissa miljöer bör dock omfattas av skydd vid framtida planläggning.

Skyddsbestämmelser

Vissa miljöer i utredningsområdet bör förses med skyddsbestämmelser som omfattar den befintliga bebyggelsen utformning.

- Den agrart förknippade äldre bebyggelsen i Norrby, Fyrislund och Över- och Nerkumla samt till viss del Gnistas bör i dess exteriör inte förvanskas. Vid utvändigt underhåll ska befintliga och för den enskilda byggnaden traditionella material användas till tak, väggar och andra tekniska anläggningar samt fönster och dörrar. Traditionellt utseende skall vara vägledande. Byggnadernas färgsättning i form av falurött skall behållas.
- De tillhörande gårdsgravfälten bör hanteras lika varsamt som den kvarvarande agrara historiska bebyggelsen.
- Söderhällbys gamla bytomt blir en ö i verksamhetsområdet utan sammanhang och betydelse. Om den anläggs som park eller grönområde bör dess historia som bytomt lyftas fram och gestaltas. Marken som tidigare utgjorts av bytomten bör ges ett skydd mot vidare exploatering.

Placering, utformning och utförande

Grundtanken inom utredningsområdet är att ny bebyggelse ska kunna tillkomma utan att det påverkar de utpekade värdefulla kulturmiljöerna eller att den negativa påverkan minimeras. Vid framtida ny- och tillbyggnader bör nedanstående punkter vara vägledande.

- Vid etablering av ny bebyggelse bör man utgå från det befintliga äldre vägnätet och bygga vidare utifrån det, istället för att anlägga ett helt nytt vägsystem som inte samspelar med den äldre strukturen.
- Ett avstånd runt Fyrislund och dess trädgård med de stora träden bör fortsättningsvis behållas. Ett skyddsavstånd till Norrbys bytomt med tillhörande gravfält bör även upprättas.

- Ny bebyggelse i anslutning till Nerkumla är möjlig eftersom byns bebyggelse har en skiftande ålder och byns äldre karaktär inte längre kan upplevas som autentisk. Ny bostadsbebyggelse kan ske mellan Över- och Nerkumla, längs med den mindre vägen som sammanlänkar byarna.
- Vid nytillskott av bebyggelse i anslutning till Norrby, Ner- och Överkumla och Fyrislund bör krav ställas på utformning så att bebyggelsens agrara karaktär behålls. Det material som idag dominerar bebyggelsen bör också i fortsättningen användas.

Pharmacias/Uppsala business park

Vår bedömning är att området i sin helhet, på grund av sina höga kulturhistoriska värden, utgör ett område med särskilt värdefulla byggnader som bör omfattas av Plan- och Bygglagens paragrafer om varsamhet och skydd mot förvanskning, PBL 3:10 och 12. För att tillvara ta dessa intressen bör området vid framtida detaljplanläggning omfattas av skyddsbestämmelser. Nedan presenteras ett förslag till omfattning och innehåll i bestämmelser i text och på karta.

Observera att det äldre byggnadsbeståndet som tillhör Fyrislunds gamla gård inte har inventerats inför denna rapport men de bör också omfattas av skydd vid framtida planläggning.

Rivningsförbud RÖD

Några byggnader bör förses med rivningsförbud. I första hand föreslås de byggnader som fick Kasper Sahlinpriset 1971 men frågan kan utredas ytterligare.

- Hus 1, 2 och 3a får inte rivas.

Dessa byggnader har dessutom sådana kvaliteter att det enligt vår uppfattning kan vara aktuellt att utreda om de uppfyller kraven för byggnadsminnesförklaring enligt Kulturminneslagen.

Skyddsbestämmelser ORANGE

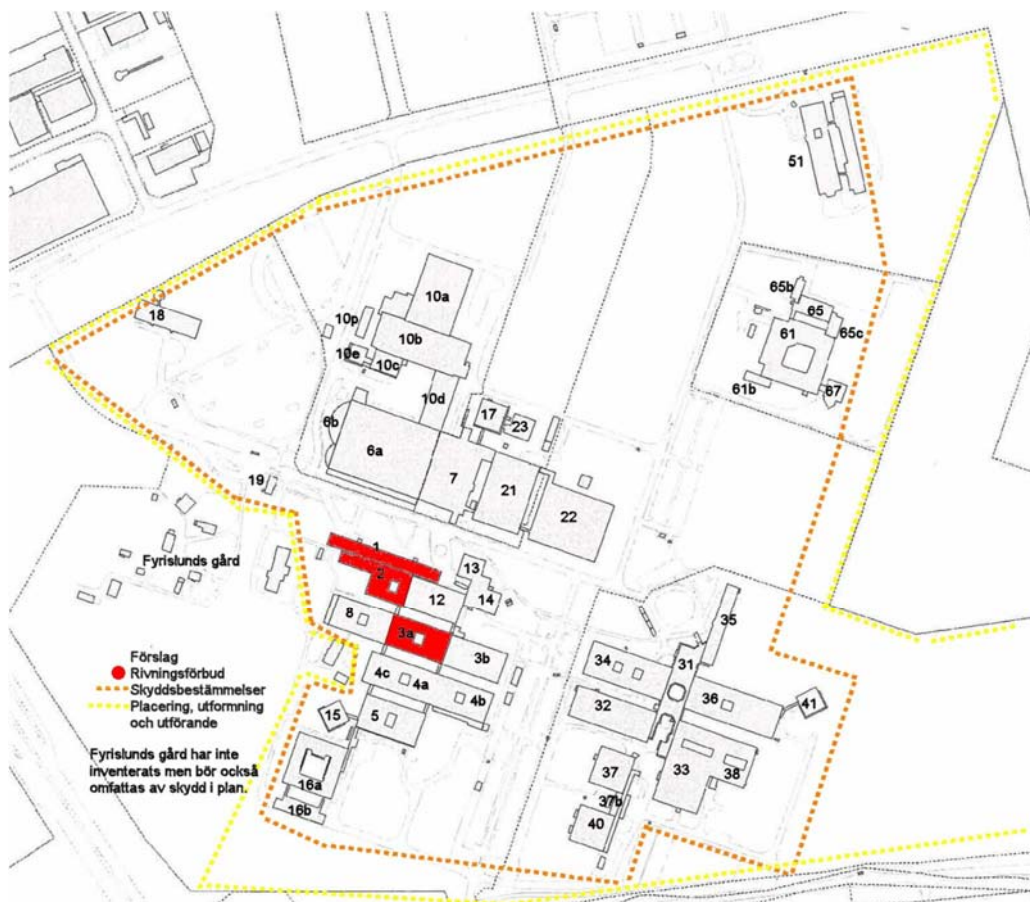
Större delen av området bör förses med skyddsbestämmelser som omfattar den befintliga bebyggelsen utformning. Bebyggelsemiljön utmed Virdings allé och hela Phadia är extra viktig att värna. Det är till exempel viktigt att inte byta rostfri plåt mot annan plåt såsom aluzink.

- Byggnadernas exteriör får inte förvanskas. Vid utvändigt underhåll ska befintliga och för den enskilda byggnaden specifika material användas till tak, väggar, ventilationsaggregat och andra tekniska anläggningar samt fönster och dörrar. Ursprungligt utseende skall vara vägledande. Byggnadernas olika färgsättning skall behållas. Till områdets typiska material hör betong, rostfri plåt, målad furupanel till fasader och ramverk samt oljad teak.

Placering, utformning och utförande GUL

Grundtanken inom området är att det skall kunna expandera. Vid framtida ny- och tillbyggnader bör nedanstående punkter vara vägledande.

- Vid planläggning inom området bör den ursprungliga utbyggnadsplanens intentioner följas. Ny bebyggelse placeras i samma vinkelräta riktning i förhållande till längdaxeln Virdings allé.
- Vid placering av nya byggnader bör det ske så att de inte skymmer befintliga byggnader.
- Söder om Pharmacia ursprungliga anläggning eftersträvas fortsatt låga och långsträckta byggnader. Före detta huvudkontoren (hus 1, 13 och 14) skall fortfarande vara väl synliga och tillåtas dominera över slätten och omgivande bebyggelse.
- Norr om bebyggelsen utmed norra sidan av Virdings allé kan större volymer förläggas, till exempel byggnader för lager och produktion, enklare byggnader som består av fasader med port i.
- Phadia och GE utgör två egna anläggningar och bör också vid en framtida expansion kunna upplevas så. Tillkommande byggnader förläggs i befintlig vinkelräta riktning.
- Vid nytillskott av bebyggelse bör höga krav ställas på utformning och hantverksskicklighet så att områdets karaktär och höga arkitektoniska nivå behålls. De material som idag dominerar, betong, betongelement, rostfri plåt och oljat eller målat trä bör också i fortsättningen användas.

KÄLLOR

Litteratur:

Arkitektur, tidsskrift, 1972:10, 1981:6, 1983:6, 1986:2, 2003:4

Coates, Gary J., The architecture of Carl Nyrén, 2007

Kulturmiljöer i Uppsala Kommun. 1989. Uppsala kommun och Upplandsmuseet.

Nationalencyklopedin

Nyréns arkitektkontor 1996, Nyréns arkitektkontor AB

Odlingslandskap i Uppsala län. 1993. Länsstyrelsen i Uppsala län. Rapport 1993:4.

Unnerbäck, A. 2002: Kulturhistorisk värdering av bebyggelse. Riksantikvarieämbetet. Uppsala

Websidor:

Wikipedia

Uppsala bygger på 1980-talet

Muntliga källor:

Mats Edblom, Ahlgren Edblom arkitekter, tidigare verksam vid Carl Nyréns Arkitektkontor AB

Henrik Lindley, Klöver

Ulrik Eriksson, AMO Abbott

Stefan Löfås, GE-Healthcare

Hans Carling, Phadia

Erik Fiedler, Fresenius-Kabi

Kartor:

Ekonomiska kartan	år 1951	11 I Uppsala 7b
Gnista	år 1640	B72-6:a5:54-5
Hellby, södra	år 1640	B72-10:a5:22-23
Hellby	år 1780	B72-9:1
Kumla	år 1711	B13-14:1
Kumla	år 1764	B13-14:2
Kumla	år 1779	B13-14:4
Löt	år 1640	B 13-17:a5:22-23
Löt	år 1764	B13-17:1
Norrby	år 1640	B13-19:a5:20-21
Norrby	år 1709	B72-18:1
Norrby	år 1773	B72-18:3
Slavsta	år 1773	B72-29:1

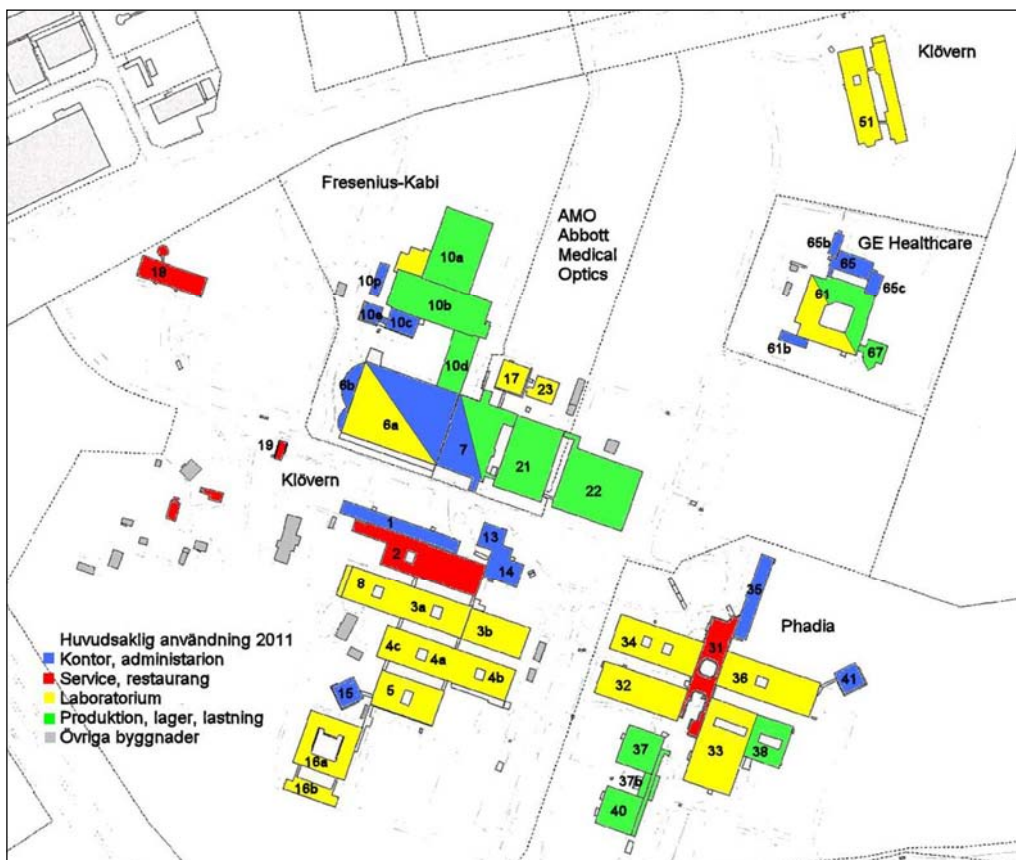
BILAGOR

Bilaga 1 Katalog över byggnader

Bilaga 1

Katalog över byggnaderna

Husen presenteras i nummerordning. Förutom byggnadsår och ursprungliga användning har årtal för kända större ombyggnader angetts. Den nuvarande användning som anges är den huvudsakliga, i laboratoriebyggnaderna finns också kontorsarbetsplatser till exempel. Därefter följer en kortfattad beskrivning av byggnadens yttre och arkitekt.

Hus nr	1	
Bygg år	1971	
Urspr. anv.	Pharmacias huvudkontor	
Ombyggnår		
Anv 2011	Kontorshotell	
Ägare 2011	Klövern	
Utvändig bärande stomme av prefabricerade betongelement, fasader av rostfri plåt och oljade teak, fönster och burspråk av oljad teak. Två uppskjutande trapphus med betongfasader. Carl Nyrén arkitektkontor AB		

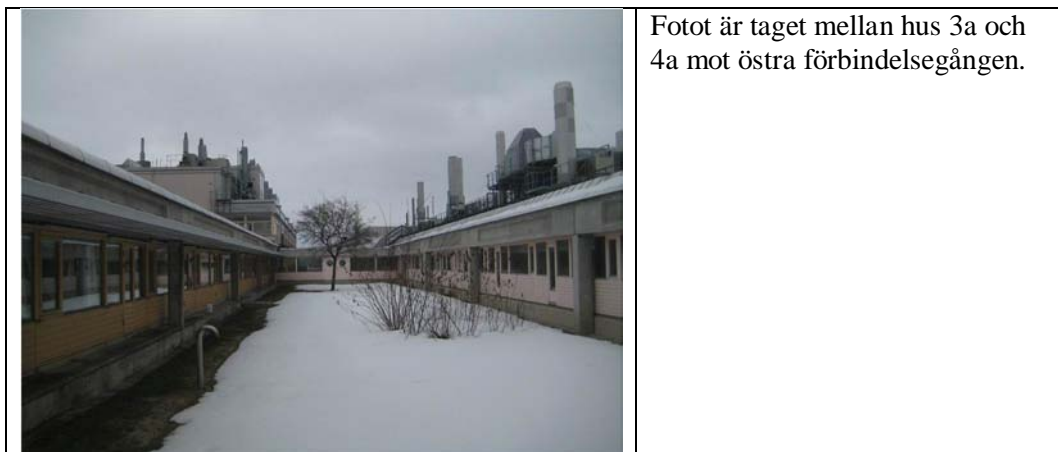
Hus nr	2
Bygg år	1971
Urspr. anv.	Entré, matsal, café, service
Ombyggnår	1989 interiör
Anv 2011	Entré, matsal, café, service
Ägare 2011	Klövern
Synlig bärande stomme av prefab. betongelement, fasader av träpanel. Carl Nyrén arkitektkontor AB	

Hus nr	3a
Bygg år	1969
Urspr. anv.	Laboratorium
Ombyggnår	2000
Anv 2011	Forsknings- och utvecklingslab
Ägare 2011	Klövern
Synlig bärande stomme av prefab. betongelement, fasader av träpanel. Carl Nyrén arkitektkontor AB	

Hus nr	3b	
Bygg år	1996	
Urspr. anv.	Laboratorium	
Ombyggnår	2002	
Anv 2011	Analys- och farmacilab	
Ägare 2011	Klövern	
Det första flervåningslaboratoriet med fasader av rostfri plåt och lackerad plåt. Nyréns arkitektkontor AB		

Hus nr	4a	
Bygg år	1984	
Urspr. anv.	Laboratorium	
Ombyggnår	1992/2000	
Anv 2011	Forsknings- och utvecklingslab	
Ägare 2011	Klövern	
Synlig bärande stomme av prefab. betongelement, fasader av träpanel. Nyréns arkitektkontor AB		

Hus nr	4b
Bygg år	1984
Urspr. anv.	Laboratorium
Ombyggnår	1997/2002
Anv 2011	Läkemedelskemi
Ägare 2011	Klövern
Synlig bärande stomme av prefab. betongelement, fasader av träpanel. Kontorsdelar utbyggda åt norr och söder. Nyréns arkitektkontor AB	

Hus nr	4c
Bygg år	1986
Urspr. anv.	Renrum
Ombyggnår	2000
Anv 2011	Kontor
Ägare 2011	Klövern
Mindre tillbyggnad där man inte fortsatt med den bärande stommen av prefab. betongelement, fasader av träpanel. Nyréns arkitektkontor AB	

Hus nr	5
Bygg år	1974
Urspr. anv.	Laboratorium
Ombyggnår	1992
Anv 2011	Forsknings- och utvecklingslab
Ägare 2011	Klövern
Synlig bärande stomme av prefab. betongelement, fasader av träpanel. Carl Nyrén arkitektkontor AB	

Hus nr	6a	
Bygg år	1970	
Urspr. anv.	Lager	
Ombyggnår	1996	
Anv 2011	Lab och produkt-ion	
Ägare 2011	Fresenius-Kabi	
<p>Så urspr ut som hus 7. Fasader av betongelement, rostfri plåt. Både ursprungsbyggnaden och påbyggnaden har ritats av Nyréns.</p>		

Hus nr	6b	
Bygg år	1986	
Urspr. anv.	Kontor	
Ombyggnår		
Anv 2011	Kontor	
Ägare 2011	Fresenius-Kabi	
<p>Rundad kontorsutbyggnaden med fasader av prefab. betongelement. Nyréns arkitektkontor AB</p>		

Hus nr	7	
Bygg år	1972	
Urspr. anv.	Läkemedelsproduktion	
Ombyggnår	2004-06	
Anv 2011	Produktion, administr.	
Ägare 2011	AMO-Abbott	
<p>Synlig bärande stomme av prefab. betongelement, ramverk av trä, fyllningar av rostfri plåt. Carl Nyrén arkitektkontor AB</p>		

Hus nr	8	
Bygg år	1972	
Urspr. anv.	Laboratorium	
Ombyggnår		
Anv 2011	Laboratorium	
Ägare 2011	Klövern	
Synlig bärande stomme av prefab. betongelement, fasader av träpanel. Carl Nyrén arkitektkontor AB		

Hus nr	10a	
Bygg år	1978	
Urspr. anv.	Lager	
Ombyggnår		
Anv 2011	Lager	
Ägare 2011	Fresenius-Kabi	
Fasader av prefab betongelement. Carl Nyrén arkitektkontor AB		

Hus nr	10b	
Bygg år	1978	
Urspr. anv.	Lager?	
Ombyggnår	1990-tal	
Anv 2011	Logistik	
Ägare 2011	Fresenius-Kabi	
Fasader av prefab betongelement likt 10a och rostfri plåt. Carl Nyrén arkitektkontor AB		

Hus nr	Pilotenplantan
Bygg år	1995
Urspr. anv.	Flyttbar läkemedelsfabrik
Ombyggnår	
Anv 2011	Läkemedelsfabrik
Ägare 2011	Fresenius-Kabi
Containerbyggnader för mobil läkemedelsfabrik.	

Hus nr	10c
Bygg år	1978
Urspr. anv.	Kontor
Ombyggnår	1996 byggs samman med 10b
Anv 2011	Kontor
Ägare 2011	Fresenius-Kabi
Fasader klädda med träpanel. Carl Nyrén arkitektkontor AB	

Hus nr	10d
Bygg år	1978
Urspr. anv.	Förbindelsegång
Ombyggnår	1990-tal
Anv. 2011	Förbindelsegång, produktion, lastkaj
Ägare 2011	Fresenius-Kabi
Fasader av rostfri plåt. Carl Nyrén arkitektkontor AB	

Hus nr	10e	
Bygg år	1987	
Urspr. anv.	Kontor	
Ombyggnår		
Anv 2011	Kontor	
Ägare 2011	Fresenius-Kabi	
Fasader av träpanel. Nyréns Arkitektkontor AB		

Hus nr	10p	
Bygg år	1989	
Urspr. anv.	It-baracken	
Ombyggnår		
Anv 2011	Kontor	
Ägare 2011	Fresenius-Kabi	
Fasader av träpanel.		

Hus nr	12	
Bygg år	1984	
Urspr. anv.	Bibliotek mm	
Ombyggnår	2002	
Anv 2011	Butiker, kontor	
Ägare 2011	Klövern	
Fasader av träpanel och betongelement. Nyréns arkitektkontor AB		

Hus nr	13
Bygg år	Huvudkontor
Urspr. anv.	1984
Ombyggnår	
Anv 2011	Kontorshotell
Ägare 2011	Klövern
Fasader klädda med rosa tegel, fönsteromfattningar av betong och fönster av teak. Nyréns arkitektkontor AB	

Hus nr	14
Bygg år	Huvudkontor
Urspr. anv.	1984
Ombyggnår	
Anv 2011	Kontorshotell
Ägare 2011	Klövern
Fasader klädda med rosa tegel, fönsteromfattningar av betong och fönster av teak. Nyréns arkitektkontor AB	

Hus 13-14

Hus nr	15	
Bygg år	1985	
Urspr. anv.	Kontor	
Ombyggnår		
Anv 2011	Kontor	
Ägare 2011	Klövern	
Fasader av träpanel. Nyréns arkitektkontor AB		

Hus nr	16a	
Bygg år	1985	
Urspr. anv.	Laboratorium	
Ombyggnår	1998	
Anv 2011	Mikrobiologiskt lab	
Ägare 2011	Klövern	
Fasad med ramverk av trä och rostfri plåt. Nyréns arkitektkon- tor AB		

Hus nr	16b	
Bygg år	1998	
Urspr. anv.	Laboratorium	
Om- byggnår		
Anv 2011	Mikrobiolo- giskt lab	
Ägare 2011	Klövern	
Fasad av rostfri plåt. Nyréns arkitektkontor AB		

Hus nr	17	
Bygg år	1983	
Urspr. anv.	Laboratorium	
Ombyggnår	2005 Fasadändring	
Anv 2011	Laboratorium	
Ägare 2011	AMO-Abbott	
Fasaden klädd med aluzink, tidigare rostfri plåt och rosa panel. Carl Nyrén arkitektkontor AB		

Hus nr	18	
Bygg år	1985	
Urspr. anv.	Företagshälsövård mm	
Ombyggnår		
Anv 2011	Företagshälsövård mm	
Ägare 2011	Klövern	
Fasader klädda med lockpanel. Nyréns arkitektkontor AB		

Hus nr	19	
Bygg år	1986	
Urspr. anv.	Grindstuga/vakt	
Ombyggnår	1996	
Anv 2011	Grindstuga/vakt	
Ägare 2011	Klövern	
Putsade fasader. Nyréns Arkitektkontor AB		

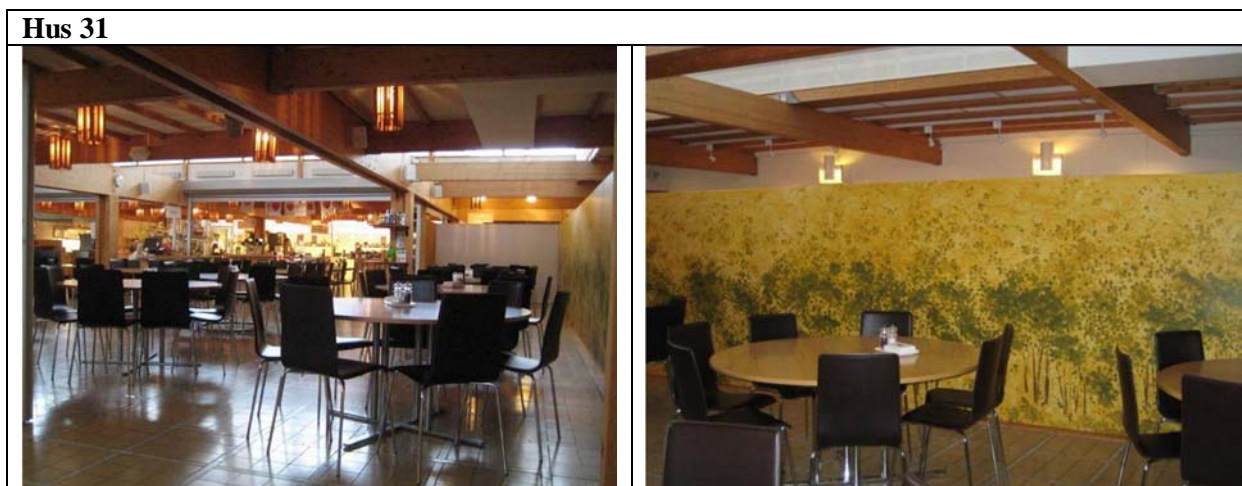
Hus nr	21	
Bygg år	1986	
Urspr. anv.	Produktion	
Ombyggnår	2002	
Anv 2011	Produktion, administr.	
Ägare 2011	AMO-Abbott	
Synlig bärande stomme av prefab. betongelement, ramverk av trä, fyllningar av rostfri plåt. Nyréns arkitektkontor AB		

Hus nr	22	
Bygg år	2000	
Urspr. anv.	Laboratorium och produktion	
Ombyggnår		
Anv 2011	Produktion	
Ägare 2011	Klövern	
Fasader av rostfri plåt. Nyréns arkitektkontor AB		

Hus nr	23	
Bygg år	2005	
Urspr. anv.	Laboratorium	
Ombyggnår		
Anv 2011	Laboratorium	
Ägare 2011	AMO-Abbott	
Prefabricerad barack/containerbyggnad med fasader av aluzink.		

Hus nr	31
Bygg år	1979
Urspr. anv.	Entré, matsal och café
Ombyggnår	Gårdsöverbyggnad 2002
Anv 2011	Entré, matsal och café
Ägare 2011	Phadia
Synlig bärande stomme av prefab. betongelement, fasader av träpanel. Carl Nyrén arkitektkontor AB	

Hus nr	32
Bygg år	1977
Urspr. anv.	Laboratorium och produktion
Ombyggnår	
Anv 2011	Laboratorium och produktion
Ägare 2011	Phadia
Synlig bärande stomme av prefab. betongelement, fasader av träpanel. Carl Nyrén arkitektkontor AB	

Hus nr	33	
Bygg år	1978	
Urspr. anv.	Laboratorium och produktion	
Ombyggnår	1996	
Anv 2011	Laboratorium och produktion	
Ägare 2011	Phadia	
Fasader av rostfri plåt/panel/ramverk av trä. Carl Nyrén arkitektkontor AB		

Hus nr	34	
Bygg år	1979	
Urspr. anv.	Laboratorium	
Ombyggnår		
Anv 2011	Laboratorium	
Ägare 2011	Phadia	
Synlig bärande stomme av prefab. betongelement, fasader av träpanel. Carl Nyrén arkitektkontor AB		

Hus nr	35	
Bygg år	1979	
Urspr. anv.	Huvudkontor	
Ombyggnår		
Anv 2011	Huvudkontor	
Ägare 2011	Phadia	
Synlig bärande stomme av prefab. betongelement, fasader av rostfri plåt, fönster av teak. Carl Nyrén arkitektkontor AB		

Hus 35

Hus nr	36	
Bygg år	1980	
Urspr. anv.	Laboratorium	
Ombyggnår		
Anv 2011	Laboratorium	
Ägare 2011	Phadia	
Synlig bärande stomme av prefab. betongelement, fasader av panel. Carl Nyrén arkitektkontor AB		

Hus nr	37	
Bygg år	1980	
Urspr. anv.	Produktion	
Ombyggnår		
Anv 2011	Produktion	
Ägare 2011	Phadia	
Fasader av rostfri plåt/panel/ramverk av trä. Carl Nyrén arkitektkontor AB		

Hus nr	37b	
Bygg år	1984	
Urspr. anv.	Lastning	
Ombyggnår		
Anv 2011	Lastning	
Ägare 2011	Phadia	
Fasader av rostfri plåt/panel/ramverk av trä. Nyréns arkitektkontor AB		

Hus nr	38	
Bygg år	1983	
Urspr. anv.	Produktion	
Ombyggnår		
Anv 2011	Produktion	
Ägare 2011	Phadia	
Fasader av rostfri plåt/panel/ramverk av trä. Carl Nyrén arkitektkontor AB		

Hus nr	40	
Bygg år	1986	
Urspr. anv.	Produktion	
Ombyggnår		
Anv 2011	Produktion	
Ägare 2011	Phadia	
Fasader av rostfri plåt/panel/ramverk av trä. Sadeltaget över mittskeppet och snedtaken vid sidorna har tillkommit senare för att skydda installationer. Nyréns arkitektkontor AB		

Hus nr	41	
Bygg år	1984	
Urspr. anv.	Kontor	
Ombyggnår		
Anv 2011	Kontor	
Ägare 2011	Phadia	
Nyréns arkitektkontor AB		

Hus nr	51a	
Bygg år	1980	
Urspr. anv.		
Ombyggnår	1984, 1994	
Anv 2011	Läkemedelskemi och förråd	
Ägare 2011	Klövern	
Plåtklädda fasader Myrenbergs Arkitektkontor AB		

Hus nr	51b
Bygg år	1980
Urspr. anv.	
Om- byggnår	1984, 1994
Anv 2011	Experimen- tell verks.
Ägare 2011	Klövern
Plåtklädda fasader. Myrenbergs Arkitektkontor AB	

Hus nr	61
Bygg år	1987
Urspr. anv.	Forskning och ut- veckling
Om- byggnår	
Anv 2011	Forskning och ut- veckling
Ägare 2011	GE Healthcare
Fasader av rostfri plåt/panel/ramverk av trä. Nyréns arkitektkontor AB	

Hus nr	61b	
Bygg år	2002	
Urspr. anv.	? Kontor	
Ombyggnår		
Anv 2011		
Ägare 2011	GE Health-care	
Fasader av träpanel. A5 Arkitekter & Ingenjörer AB		

Hus nr	65	
Bygg år	1987	
Urspr. anv.	Administration	
Ombyggnår		
Anv 2011	Administration	
Ägare 2011	GE Health-care	
Treskeppig byggnad med fasader av träpanel. Nyréns arkitektkontor AB		

Hus nr	65b	
Bygg år	1999	
Urspr. anv.	Kontor och sammanträde	
Ombyggnår		
Anv 2011	Sammanträdesrum	
Ägare 2011	GE Healthcare	
Barackbyggnad med fasader av träpanel. A5 Arkitekter & Ingenjörer AB		

Hus nr	65c	
Bygg år	?	
Urspr. anv.	Sälj, marknad, support	
Ombyggnår		
Anv 2011	Sälj, marknad, support	
Ägare 2011	GE Healthcare	
Barackbyggnad med fasader av träpanel. A5 Arkitekter & Ingenjörer AB		

Hus nr	67	
Bygg år	2003	
Urspr. anv.	Lager, kvalitetskontroll	
Ombyggnår		
Anv 2011	Lager, kvalitetskontroll	
Ägare 2011	GE Healthcare	